

ČTENÍ A PSANÍ

NA PRVNÍM I DRUHÉM STUPNI UČENÍ.

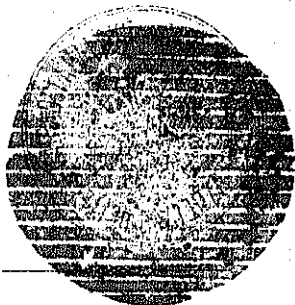
ZA PŘÍRUČNÍ KNIHU MLADŠÍM UČITELŮM,

ZVLÁŠTĚ PAK CHOVCŮM PAEDAGOGIÍ

NAPSAL

KAREL STEINICH,

mladší učitel při cvičné škole c. k. paedagogia v Kutné Hoře.

V PRAZE 1876.

NAKLADATEL FR. A. URBÁNEK, KNĚHKUPEC
pro paedag. literaturu a učebné pomůcky.

Jeho slovučnosti

PANU PANU

PHIL. DRU. G. A. LINDNEROVI,

řediteli o. k. pedagogia Kutnohorského,

drahému vřdci svému,

v nejhlubší vděčnosti

připisuje

spisovatel.

Čtení a psaní.

I.

Úvod dějepisný.

Hláskování jest branou ku čtení i psaní. Staří hláskování neznali; oni slabikovali. Je to podivné, že útrapa ta po celá dvě tisíciletí ostála; učili se tak Řekové, Římané a my všichni po nich.

U Řekův ovšem bylo to poněkud lehčí; měli oni svou abecedu, již psali knihy i nápisy — a tištěné dosud neznali. Mládež řecká učila se psáti písmena v písku v pořádku abecedním; pak slabikovala.

Římská mládež měla učení stížené tím, že kromě abecedy psací i lapidárku čísti musela.

Tím, že umění psáti tak *těžkým* se stávalo, můžeme pochopiti, že bylo i tak *vzácným*.

Nescházelo ovšem na pokusech, ale skoro všechny zůstaly nepovšimnuty. A když pak tisk vynalezen jest, stíženo učení ještě písmem tiskovým.

V Köthenském školním řádu (1620) jest arci jasně vypsáno, jak mládež ve čtení a psaní cvičiti se má. Neučí se více abecedě, nýbrž samohláskám napřed a pak souhláskám; jde se od lehčího k těžšímu; i psaní spojuje se se čtením — avšak teprve v druhé třídě. Učiněn tím sice krok ku předu — avšak přece nepsalo se *hned*, nejprve učilo se *všem* písmenům, pak čtení slabik, pak teprve čtení slov. Tím zase nepomoženo.

Velmi na blízko elle přistoupil Komenský. On učinil rozdíl mezi *hláskou* a *písmenem*; přidal pak obraz, aby i sluch i zrak cvičen byl. „Vrána volá: *áá* a, **A**; ovece bečí *bébé* b, **B**; cvrček cvrká *cicici* c, **C**; dudek volá *duudu* d, **D**; dítě pláče *éé* e, **E**; atd.“

Ani *Locke* nepřišel dále; i on dává učiti se abecedě. Pravíť (považuje učení se čtení za *hru*): „Dejme dítěti těleso o 32, neb 24, 25 stranách, a znamonejme na strany ty hlásku po hlásee, až celou abecedu vyčerpáme.“ A ku psaní nechce přistoupiti dříve, až žák hbitě čísti bude.

Tak i *Basedov*. Ten ve své horlivosti přišel tak daleko, že děti neměly jen *zrakem a sluchem*, ale i *lmatem a chutí* hlásky a písmena poznávati.

Pochopitelno jest, že proti duchamorné, učitele i žáky trápící metodě této mnoho závažných hlasů se ozývalo. Nápadné bylo mnohým, že „vřstava“ — „ve er es te ve a“ čísti se má.

A *Gedike* zpravuje nás o tom, že Samuel *Heinicke* řekl: „Das Buchstabieren ist das nächste Uebel nach der Erbsünde; Krieg und Pest und Hexenprocesse haben nicht so viel Unheil angerichtet als das Buchstabieren.“

Konečně přišlo se na novou cestu. Žáci, když poznali všechny samohlásky, učili se zrovna slabikám, aniž by tu kterou souhlásku samu o sobě znali. Žák tedy učil se: *sa, se, si, su* atd., pak *as, es, is* atd.; pak *sad, sed, sud* atd., kde dvě souhlásky a samohláska v jich středu přichází.

I *Gedike**) podobně mysli. On sestavil čítanku, kde žáci hned slova čísti učiti se měli. Ovšem byla to slova jednoslabičná, ale za to měla již *smysl*, kdežto veškerými *slabikami bez smyslu dítě jen se trápí*. Děti, které z té čítanky čísti měly, musely býti bystrých smyslův a pokročilé v řeči. *Gedike* myslí: Kdyby dítěti deset let bylo, nic nezamešká. Ano ono májíc rozum a bystrý soud desetkráté dříve čísti se naučí než prvě. *Gedike* chtěl, aby děti čtoucí rozuměly.

Hláskovací metodu našli *Stephani***), *Olivier****), *Krug* †).

Olivier učil děti mluvit; věty pak vyřčené rozdělovány byly na slova, slova na slabiky, slabiky na hlásky. Když pak hlásky našel, připojil k nim i písmena; učil nejprvé písmenům samohlásek, pak spojoval souhlásky s nimi. Leč *Olivier* dával souhlásky ne čisté, nýbrž s *e* vyslovovati: *de, pé, fé, hé* atd. Tím připravil metodu svoji o své jméno.

Krug přešel z moření do moření. Předělal sice tak jako *Olivier* cvičení smyslův a řeči, avšak sešel s cesty ve svých třech stupních učení. První stupeň bylo *tvorění tonů (samohlásek)*. Samohlásky vyslovovány na povel: Ústa — špičatá (*u*), kulatá (*o*), otevřená (*a*), ústa v šír (*e*). Druhý stupeň bylo *členění hlasu (souhlásek)*; zase cvičil na povely: Rty zavřít! ostře! (*p*) mírně! (*b*) Hrdlo zavřít! ostře (*k*) atd.

Že metody podobné užití se nemůže, nahlédne každý. — Oběma však zásluhy té upříti nemůžeme, že aspoň členění hlasu *učitelům samým* řádně vysvětlili, aby Tito v případě potřeby užití toho mohli. *Krug* pak dal *písmenu totéž jméno co hláске*; *h* se u nich jmenuje jen *h* a ne *há*. Tím stalo se čtení pro děti poněkud lehčím; neboť *jméno obrazu souhlasy zde s jménem věci samé*.

*) *Gedike*, spolupracovník *Campeho* „Revision“ († 1803).

**) *Stephani*, bavorský školní rada.

***) *Olivier*, filantropist, † 1815 ve Vídni co soukromý učitel.

†) *F. J. A. Krug*, ředitel obecných škol v Lipsku, pak v Žitavě a Drážďanech († 1843).

Stefani podržel toto druhé a první zavrhl. On předváděl dětem *obraz hlásky zároveň s hláskou samou* a lehce skládal hlásky ve slabiky, slabiky ve slova. Pořádek hlásek u něho byl následující: a, e, i, o, u, ä, ö, ü, ei, ai, au, äu (eu); j, w, m, n, l, r; h, k, d, t, b, p; f (v), f (s), sch, z, g, ch.

Pořádek hlasů tento udržel se až na naše časy. Ještě v roce 1860 učil jsem se: i, u, e, o, a, y, ou (ü) au, ej, aj, oj, uj, áj, új; j, n, m, r, l, v, b, p, f, t, d, c, s, z, h, ch, k, g, š, [č, ž, ř, ě, ř, d', ň].

Pak přišel *Graser**). On učil čísti a psátí zároveň, psátí celá slova; ani se nehláskovalo, ani neslabikovalo. Počal písmeny malými, pak velkými. Ovšem byla to slova lehká, jež žáci z prvu psali; žáci museli slova v paměti si rozebrati, písmena sčítati a v tomtéž pořádku zase napsati. *Žáci slyšeli, myslili, psali a četli najednou.*

Zcela jinak počínal si *Jacotot***); on neměl ani čítanky. Malý záček nese si svého „Fénélon“ do školy; tam otevře a hledí na první stránku. V první třídě čte „Telemacha“! Učitel řekne: „Pozor!“ a čte první větu: Calypso ne pouvait se consoler du départ d'Ulysse atd.

Ukazuje na každé slovo; žáci vyslovují každé slovo nahlas po něm a naučí se tak větě nazpaměť. Pak opakuje učitel všechna slova, po pořádku i mimo pořádek, a děti musí na každé ukázati. Když to umějí, přistoupí učitel k rozkládání slov na slabiky; přečte nejprvé větu po slabikách a ukazuje každou jednotlivou; pak čte a žáci ukazují; pak jen ukazuje, a žáci čtou. Totéž děje se při rozkládání slabik na hlásky. Žáci musí větu bez chyby odříkati a musí každé slovo, každou slabiku, každou hlásku umět ukázati. Pak přikročí se i ku psaní. Jak mile věta je v písmena rozložena, učí se žáci písmena psátí. Z nich skládají pak slabiky a slova ve větě obsažená. Pak i z paměti celé věty musí umět napsati. Po dvou přečtených stránkách umí žák čísti a správně psátí.

Krämer (v Lipsku), *Vogel* (též), *Böhme* (v Berlíně), *Kehr* (v Gothě) jsou stoupenci *Jacototovi*.

Ve Vídni metoda tato r. 1870 i u *F. Maira*, *Fellnera* a *Frühwirtha* zavedena

Jaké metody kdy v obrazech našich užito bylo, jest úlohou čtenáři dáno.

Starí říkali: „In medio virtus.“

*) *Jan Baptist Graser*, nar. ve Frankách 1766, † 1841.

***) *Joseph Jacotot*, nar. v Dijoně 1770, † v Paříži 1840.

II.

Všeobecné vysvětlení.

Dríve nežli učitel počne učiti čísti, musí žáci aspoň trochu hbitě mysliti a souditi. Toho docílí „cvičením smyslu a řeči“ neb tak zvaným věcným vyučováním.

To v obor náš nyní nepatří, a již mnohem schopnější péro zhotovilo nám obraz vyučování takového.

Druhé, což žáci znáti mají, jsou základní tahy písma. Žák musí věděti, co jest vlasová, co stínová čára; musí věděti, táhne li nahoru či dolů, na pravo či na levo.

To vysvětlení nepotřebuje. Co ale s výhodou jest: psaní v taktu.

Učitel cvičí žáky psáti v taktu. Tím podržíš rychlé na uzdě, zdlouhavé k pospěchu pobídněš. Pohlédne li kdo na lístek popsaný od žáka, když učitel diktoval dle taktu, hned výsledek uzří. Učitel podrž k tomu takt: „jedna! (nahoru) — dvě! (dolů)“.

Když pak děti dostatečně poevičeny jsou, možno počítí u nich věci nelehkou: přivéstí je k poznání, co *slovo* a co *slabika* jest.

Můžeš as takto sobě počínati:

(Ukaž stůl) Dítky, zdaž víte, jak se tato věc jmenuje?

(Stolice) Jaké jmeno tato věc má?

(Houba) A jak tuto věc jmenujeme?

Žáci nechť jmenují co možno nejvíce věcí; a že těchto ve škole mnoho není, vezmi na pomoc obrazy, a z těch možno mnoho povídati.

„Teď jste mi věci jmenovali sami. Nyní já vám budu jmenovati a vy povídejte, znáte-li to!“ Jmenuji zase množství věcí, a dám si je od žáků ukazovati.

„Já jsem mnoho jmenoval a vy jste mi ukazovali. Říkal jsem jména věcí, a vy jste mi je ukazovali. Každá věc má své jméno. Řeknu jméno „kamna“. Zdalíž jméno to některé věci patří? Které?“

Nyní ukážu vyobrazení zvířete, které děti neznají, neb nějakou rostlinu. „Jaké jméno má tato věc?“

Dítky mlčí. „Zdalí pak jméno má? Arci že má, ale vy je nevíte, vy je nemůžete proto vysloviti. Já je vyslovím!“

„Slyšeli jste?“ Ukážu nyní obraz krávy. „Neříkejte mi jméno toho zvířete!“ — „Víte je všichni? Znáte všichni to jméno?“

„Zdalí pak jste to jméno vyslovili? — Až je vyslovíte, povíte mi „slovo“, které tu věc znamená.“ — „Vyslovte to „slovo“, které tu věc znamená! (Stůl) — Zdalíž víte „slovo“, které tuto věc (židle) znamená?“ — „Vyslovte „slovo“, které tuto věc (houba) znamená!“ atd. Pak velím konečně:

„Každý mi poví nějaké slovo, které by osobu znamenalo! — které by věc znamenalo — či zvíře!“

A znají-li dobře slova říkati, přístup učitel k dělení jich na slabiky.

Ač věc pro dítky jest nesnadná, tož počínání sobě učitele při tom pak tak lehké, tak snadné jest, že není třeba bližšího vysvětlení.

Rozdělování slabik na hlásky zde je nemístné; žáci slova znají, slabiky lehce dají se oddělití — hlásky však velmi těžko ze slabik vyjímati. A potřebuje-li učitel některé hlásky, pak dovede najítí sobě slova, kde by hláska ta sama o sobě stála.

III.

Všeobecné při čtení a psaní.

Znají-li děti řádně základní tahy psátí, znají-li řádně rozdělovati slova ve slabiky, pak počni učitel s nimi čísti i psátí.

Základ toho jest:

1. *Poznej hlásku*, možno-li samu o sobě;
2. *poznej ji ve slovích i ve slabikách*;
3. *poznal jsi ji sluchem, poznej i zrakem (co písmeno)*;
4. *vlož ji opět do slova, kde's ji vzal*;
5. *čti slovo to*;
6. *piš slovo to*;
7. *čti a piš i jiná!*

Není možno, aby pravidla tato veškerá při všech hláskách provésti se dala.

Přihlédneme blíže, kde bylo možno, tak učiniti.

1. Hlásku samu o sobě poznati lze:

při samohláskách a dvojhlásece **ou**;

při souhláskách, kteréž v dosloví původním svým hlasem znějí.

Nebylo možno učiniti toho při **ě**; a stíží naleznou se skupiny, kde by souhlásky **b, d, h, ž, z, v** řádně sluchem pojaty býti mohly.

2. Hlásku každou našli jsme ve slovech i slabikách.

Ano, nuceni jsme byli hledati ji jen ve slovech při posledních čtyřech hláskách **ě, ě, ť, ň**.

3. Poznávše hlásku sluchem poznali jsme ji i zrakem.

4. Kde bylo možno, vkládali jsme ji opět do téhož slova: vízme čl. **b, t**; a bychom pravidlu tomu zadost učinili, sestavili jsme články z počátku jako rebusy. Žáci poznávše **ou** ve slovech *ouhoří, ouhory, ouvozy*, čtou slova ta, ovšem pomocí obrázků: *hoří! hory, vozy*.

- 5., 6. a 7. Slova ta opět čteme; pak je píšeme.

Každý pokus počíná povídkou; dle potřeby byla povídka podána v celku, neb po odstavcích (**ě, ě** atd.).

Učitel vypravuje povídku takovou, vypravuj pomalu, aby ne tak věc sama, ale *spíše slova* v paměti žákově utkvěla.

Vždyť učitelé hlavně o slova běží. Učitel pak vyslov každé slovo, v němž hláska dotčená se jeví, řádně, a tak určitě hlásku vyznač, aby i sami žáci pochopili, proč učitel povídku jim vypravuje.

Nepřerušuj vypravování své nikdy otázkami, aniž dovol komu mluvit. Tak bys předně přišel o čas, a podruhé bys neměl odpovědi sobě potřebných pohromadě.

Mnohý žák pochopí, oč běží; křikne hlásku na před. Tím učitel nedej se másti; dělej, jako kdybys neslyšel. Je to jenom několik žáků, kteří se dovítí; ostatní potřebují vysvětlení. —

Nyní může se učitel dáti dvojí cestou: buď sám hlásku říci, neb dáti si jí říci. Prvější děj se jen u ě, ň, ř; u ostatních hlásek musí sami žáci ji povědít. Přiveď je na to otázkami, na něž musí odpovídati slovem, jaké ty bys rád. Pak následuje hromadné cvičení.

To jest opět dvojí. Buď hláska je na začátku (samohláska), a žáci říkají napřed a učitel doplňuje — aneb slyšeti jest ji na konci. Pak říkej napřed učitel a žáci doplňují.

Abyste žáci takto činnými byli, k tomu právě slouží povídky.

Tyto budtež:

a) pravdivé, pravdě podobné; a jsou-li báchorky, ať pak nejsou divuplné.

b) prosté, myslí dětské přístupné.

c) obsahujte hojnost nehledaných takotka slov, aby, když učitel pro svou potřebu vezme z ní slova, tam ještě pro žáky něco zbylo.

Dosáhl-li jsem svými povídkami účelu, sudiž čtenář; hleděl jsem aspoň k prostému obsahu, k látce ze života nejvíce dětského, a pak, aby byly i rozmanité.

Až na jediný případ hleděl jsem se vystříhati citoslovců. Těch obyčejně užívá se ku poznání samohlásek. Avšak — kdy žák přijde, aby psal samohlásku co citoslovce? Skoro vždy píše a čte ji za část celku, za část slova. Proto hleděl jsem i samohlásky ze slov vyjmouti.

Kluk, jestliže se spálí, křičí i! jiný vykřikne é! třetí houkne ú! a čtvrtý udělá sss! — To byla příčina, proč i zde citoslovcům jsem se vyhnul. *)

Však nečinil jsem ani po příkladě jiných, abych v povídce užíval přirozených hlasů: had sss! buben rrr! vítr ff! Opět žáci jsou toho příčinou. Kdo můžeš ho trestati z toho, že on ve přesvědčení svém trvá: buben tluče bum! bum! — vítr zpívá (a hoch zaspívá jako meluzina).

Kde jsem pak nemohl příklady vystačiti, teprve potom i podobné příklady uvádím. Nebo, vyřknu-li před žákem tolik slov končících-se na r, přece mi pak spíše poví, jak buben víří: rr,

*) Že jsem se citoslovcům nevyhnul u „i“, vina tím je chudoba jazyka našeho na slova s i v násloví.

než kdybych ho hned otázkou tou překvapil. Podobně (viz r) počínal jsem si u f, m, s, š, c, ě a j.

Tolik o povídce.

Pak úlohou učitelovou jest, navést žáka k dobré odpovědi, a konečně k poznání hlásky samé. To, doufám, že dostatečně v pokusech těchto jsem ukázal. Nemůže-li učitel pak žáku *positivně* hlásku a vlastnost její před oči předvésti, ať to učiní *protivou*. Podobně počínal jsem si při ě, t, d a ň.

Dosud žáci cvičili se hlásku poznávati *sluchem*. Všeobecná vada, u žáků zakořenělá, jest způsob, protahovati veškeré samohlásky. Je to nespůsob z domu přinesený, kde spěchaví rodiče se záčkem sami první stránku čítanky pracně prodělají.

Ze však protivy tak mocně působí, pohnulo mne k tomu, abych krátkou samohlásku vždy s dlouhou zároveň bral. Učitel ale při tom hled, abys při *hromadném říkání* sám žáky k protahování krátkých samohlásek neměl a příkladem svým nenavádl.

Pamatuji se, že jsem jako malý hoch četl v „Dědictví Maličkových“ o darebáku Vášovi; jako nyní vidím před sebou obrázek, jak pan učitel chlapec chce pochopení cifer snažším učiniti, přirovnává jednu k *svru*, druhou opět k něčemu jinému. Nebo pracuje-li oko zároveň s uchem, bude to pro děti povždy snažším. Přirovnám-li tiskací **S** k síčelmu hadu — přirovnám-li tiskací **V** k letící vráně, vždy to bude pro dítě snažší, než co jiného. Bohužel nelze skorem ani jedno z psaných písmen našich k nějaké věci v kterémkoli vztahu přistihnouti! Musíme tedy spokojiti se pouhým pojmenováním. Že to také jde, přesvědčuje nás zkušenost. Proč jmenuje dítě barvu červenou skutečně *červenou*? Ať jí vidí zeleně, co nám po tom? Ono říká, *to je červené*. Co nám po tom, ať si dítě ve svém subjektivním zření připodobí písmeno v k čemukoliv; ono je s představou tou spojí, a zase nám je „v“ pojmenuje, myslíc si při ne cokoli. Záleží pak na subjektivnosti této mnoho; proč bychom dítěti kazili let jeho fantazie a chtěli, aby vidělo podobu, kde jí buď málo je, aneb kde jí ono viděti nechce? Jedno má i za panáčka, druhé za vojákáka atd. Jedno vidí v o vajíčko, druhé oko, třetí kolo. Což na tom? — Než, chceš-li učitel, pak skoumej a vyzptej se, co tím písménkem dítě rozumí; znamenej, a výsledek mnoha roků dohromady spoj — pak snad najdeš klíč k fantazii dětské myslí. —

Náhled všechněch jest, aby dítě neučilo se nápodobiti tvary písma tiskové. Staré přísloví praví také: „Non scholae, sed vitae!“ Nikdo nebude psáti písmem tiskacím v životě; kaligrafové pak a natěrači naučí se tomu u mistra.

Chceš-li, aby dítky dobře tvar ten psali, nechť jej dříve učí se nápodobiti. V 17. století dalo se nápodobení to na tabuli. Právě se: „Když modlitba skončena, ukazuj učitel při čtvrt hodiny tah písmena na tabuli, a sice tak, že několikráte písmeno to červeně na tabuli značené křídou přetáhneš. Děti ať činí totéž!“

My tak daleko nejdem. Učitel napiš na tabuli *ve velkém rozměru* písmeno to. Ukaž žákům tah ten několikrát sám. Pak kaš: „Ukažte ukazováčkem pravé ruky tam, kde jsem začal psát — „jedna“ — „dvě“ atd.“ Pak postav se před žáky (když jsi byl na tabuli písmeno menší napsal) a piš s nimi ještě několikráte ve vzduchu; při tom taktuj! Pak ať opět dle taktu píší je na na lavici a na tabulee. Stupňování to má za účel zmenšení písmene; žáci poprvé psali je neobmezeně ve vzduchu, pak jsou obmezeni na lavici a konečně na tabulku — místo nejmenší.

Pak přichází čtení z diagramu. Při tvoření diagramů veden jsem byl zásadou tou: „postupuj od známého k neznámému.“

Proto čtou na př. žáci:
(obraz zajíce) — í; aneb u hlásky s nejprve známé slabiky:

$$\begin{array}{l} p\acute{a} \\ p\acute{e} \end{array} \begin{array}{l} \diagup \\ \diagdown \end{array} s.$$

Že slabiky jsem nerozděloval:

$$m \begin{array}{l} \diagup \\ \diagdown \\ \diagdown \\ \diagdown \end{array} \begin{array}{l} \acute{a} \\ e \\ u \end{array}$$

to myslím, nikdo mi za zlé vykládati nebude. Trhání takové slabik k ničemu nevede. Učitel pak hled, aby žáci, píšíce slova, jich slabiky vespolek spojovali. Neleň tedy, a píší-li žáci, bedlivě prohlížej písmo jejich a nepromiň ničehož. Hodina psaní nebuď hodinou odpočinku. (Spůsob hláskování viz m.)

Jestli-že žáci některému slovu nerozumějí, krátkými slovy je vysvětlí. Slabik os, us, up, ap a pod. nevykládej, leč jen ty, které v čítance stojí; ostatní darmo žáka mate.

Při každé hláске pak stojí hned pod nápísem několik slov, ty služe učiteli k opakování probrané látky. Neboť než počneš něco nového, dřívější opakuj!

Stupeň první.

Hláška *i* *i*.

Hezkou povídku budu vám dnes vypravovati. Je to vše pravda; ale žádný dědeček, žádná babička to nepamatuje. Je tomu už dávno

Jeden kníže jel do lesa; jel na krásném koni a podle koně běželi psi. Jel na hon. Dlouho jezdil lesem, ale žádná zvíř se mu neukazovala.

Najednou uviděl, že v houští něco se mívá. I zvolal: „I toť se musím podívat!“ A jel do křoví a viděl, že tam skáče bílá laň. „I, toť krásné zvíře!“ řekl a hnal se za ní. A pokaždé, když mu z rány utekla, volal: „I, tebe musím dostati!“

Střelil po ní; šipka zajela jí do těla, a ona za krátkou dobu mrtva padla. Kníže jel za ní; seskočil s koně a odehnal psy, aby ji nepokousali.

Hle, tu viděl, že proti němu jde muž šedivý, starý. Muž vyšel ze skály, kde v hluboké jeskyni zůstával; v ruce držel kříž.

„I ty milé zvíře“, zaplakal stařeček, vida svou laň mrtvou, „s kým se zde nyní budu těšiti!“

Kníže, když viděl stařečka s křížem v ruce, smeknul a tázal se: „Kdo jsi?“ A stařeček mu řekl: „Jsem Ivan, poustevník!“ Kníže jak to slyšel, klekl a prosil stařečka za odpuštění.

Svatý Ivan mu odpustil. Pak kníže mu řekl: „Ivane, pojď se mnou na můj hrad; tam Pánu Bohu služ!“ Ale Ivan řekl: „Nepůjdu; zde se mi líbí.“

Slyšeli jste, co jsem vám vypravoval. Vypravoval jsem vám o svatém Ivanu. Ivan bylo jméno muže toho. Vyslovím jméno ještě jednou: **I** — (hlasem mocným) — *van* (hlasem tichým, jen jako dozvukem). Vyslovte slovo to tak, jak já jsem je byl vyslovil “ Učitel při tom rukama dávej takt. Když byli všichni vyslovovali, dávej nyní jednotlivcům zase říkatí. Zajisté, že mnoho to i protáhne, proto hled, aby všichni je vyslovovali krátce.

„Povězte mi jméno muže toho? Rozdělte je na slabiky —, teď povězte mi první slabiku! — Všichni!“

„Co jste vyslovili? — **I**.“

„Slyšeli jste je? Proto museli jste je říci *nahlas*. Zajisté, že i jest nějaký *hlas*, že je slyšeti můžeme. A že hlas i tak kratince zní, řekneme, že i jest jen *hláška*. — Co jest i?“

„Kde pak jsme si vyhledali hlášku i? — Možno že i v jiném slově ji slyšeti budeme. Isák? — Isai? — Ismael? Isachar? Isaiáš?“

„Hledíte, my můžeme hlásku i také dlouze vysloviti. Vyslovujte ji potud, až řeknu „dost!““

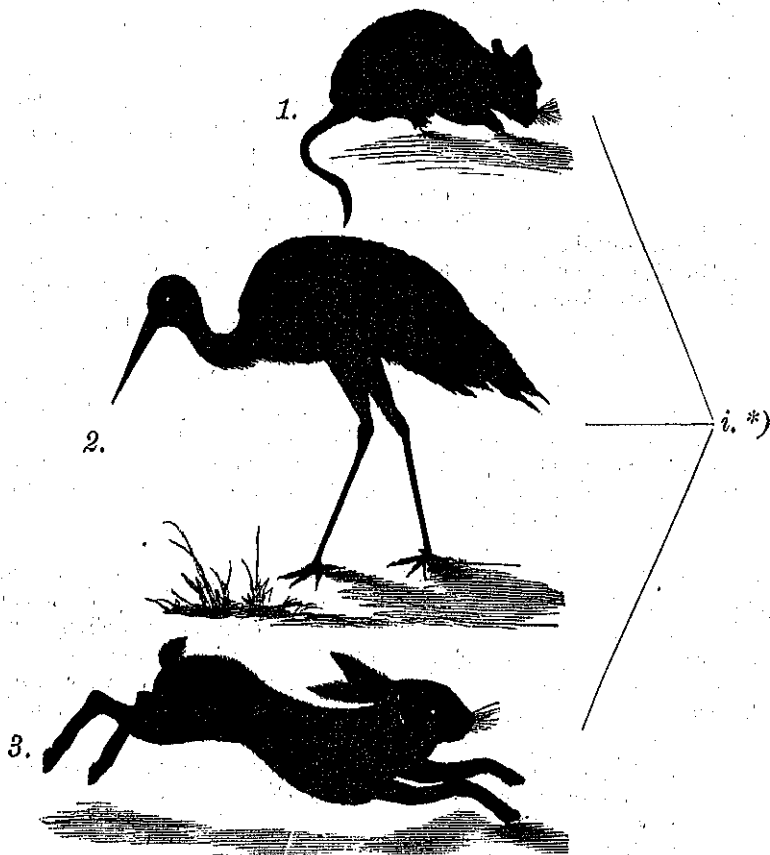
Dej jim i poznávatí z vět: „Kniže honí.“ „Růže voní.“ „Trní píchá.“ „Vitr fičí.“ „Kůň řičí.“ „Slepí nevidí, hlusi neslyší.“ „Dítě křičí.“ „Pilní hoši se cvičí.“ „Past se na myši líčí.“ „Myslivec míří.“ „Voda víří.“ „Truhlář klíží.“ „Závaží tíží.“ „Pilní pší.“

Tímto přicházejí žáci k poznání, že nejen na začátku slov, ale i na konci a ve středu se vyskytá.

Pak ať i a i pší.

Písmeno ve velkém rozměru na tabuli budiž jim vzorem. Ať opisují je ve vzduchu, na lavici, na tabulce.

Na to čti s nimi učitel:

*) Obr. 1 = myš; obr. 2. = čáp; obr. 3. = zajíc. Že silhouetty jsem volil, nikdo mi zle nevykládá; jsem se pro děti ty nejdrastičtější obrázky. Jak rády lovají na stěně „zajléky, medvědy, husky“! A proč tento způsob hláskování beru, nechej o tom se ani zmíniti. — Tak jak i, probeř i y; pozitivně jim je pojmenuj. Musí je poznati zrakem; sluchem u nás Čechů nemožno. K hláskování zvol pak obr. XI., I., VI.

Hláska u, ů, ů.1. ú.

„Jmenujte mi, co na mé hlavě a mém obličejí vidíte!“ Učitel ukazuje tak, aby ucho naposled jmenováno bylo. „Na hlavě naší jest ucho; zda-li pak jiná věc ucho má?“ Žáci jmenují.

„Vezmu provázek za oba konce; udělám očko, jeden konec provléknu a zase za oba konce protáhnu: co udělám na provázku? (Učitel ukazuje.) Udělal jsem uzel. Můžeme-li i jinde uzel udělati?“

„Ve městě je mnoho domů; ony stojí v pořádku, ne jeden zde a druhý tam. Postaveny jsou v řadě; zdaliž ale jen jednu takovou řadu ve městě vidíme? — Někdy bývají dvě řady proti sobě; mezi nimi pak je místo, kudy se chodí a jezdí.“

„My říkáme Lidé chodí po ulici, vozy jezdí po ulici. Místu tomu říkáme ulice. (Obraz.)“

„Je nám zima, musíme si zatopiti. Čím topíme? (Uhlím; dostane-li se ale „dřívím“ co odpověď, pak:) Dříví tam hoří; co z něho pak jest? (u-hel.)“

„Budu vám vyslovovati: u-cho, u-zel, u-hel, u-lice. Vyslov mi slovo ucho po slabikách! uzel! uhel! ulice! Budeme všichni si je vyslovovati; vy řeknete první slabiku, já ostatní:

Žáci	{	u-	a učitel:	{	cho,
		u-			hel,
		u-			zel,
		u-			lice.

„Co jste vyslovovali? Hlásku u.“ Mnozí to u budou chtítí protáhnouti; toho učitel netrp.

Pak vypravuj dále:

„Sedlák jeden bydlel v údolí. Přišel k němu druhý a řekl: „Půjč mi peníze, zaplatím ti, až budu mítí doma s pole úrodu!“ Na ta dvě slova ptej se: „Kde bydlel sedlák? Kdy druhý slíbil, že zaplatí? — I dostal sedlák úpis; na úpisu bylo napsáno, že opravdu peníze půjčil. Ale on úpis ztratil. Když ten druhý měl úrodu doma, nechtěl platiti. První k němu šel a řekl: Dej mi peníze, máš úrodu doma.“ Druhý ale řekl: „Ukaž úpis! On jej neměl.“

„Šli na úřad; tam se ukázalo, že dlužník zaplatiti musí, co si vypůjčil. Ale mimo to pánům na úřadě musil druhý zaplatiti všecky útraty.“

„Slyšeli jste: údolí, úroda, úpis, úřad, útrata: jakou hlásku v těchto slovech jste slyšeli? Vyslovujte ji ještě jednou:

Žáci	{	ú-	a učitel:	{	dolí,
		ú-			roda,
		ú-			pis,
		ú-			řad,
		ú-			trata.

Pak dávají se žákům opakovati i slova s krátkým **u** v násloví. Tak poznají rozdíl mezi krátkým a dlouhým **u**.

Děti pak necht se učí hledati **u** i v dosloví: „V lese je mnoho *dubů*.“ „Šlo tam mnoho *mužů*.“ „Málo *kluků*.“ „Pět *buků*.“ „Podej mi *ruku*.“ „Udělej více *kruhů*.“ „V potoce je mnoho *pstruhů*.“ „Nepárej do *zubů*.“ „Vidíš *duhu*?“ „Rozkopuj *hroudu*!“ „Zabijeme *husu*.“

Když žáci s dostatek příkladů sami dali, pak necht učitel jim ukáže, jak **u** a **ú** se piší. Žáci pište je ve vzduchu, pak na lavici, pak na tabulkách.

Připomeň nyní, že **ú** i s **ů** změnití se může.

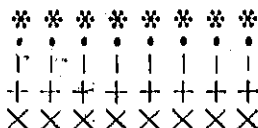
Pak přijde na řadu čtení:

u *)

*) Ob. 1 = kohout; ob. 2 = hoch; ob. 3 = strom.

ú *)

Hláska o.

í, í, u, ú, ů, y, ý.

Vycházelo sluníčko. Otec přistoupil k posteli a budil Ondřeje. „Ondřeji, vstávej, poženeš na obec!“

Ondřej vstal, odvázal krávy a vesele poháněl je na pastvu. Přihnal na oběiny. Ohlédl se, slunce stálo právě nad osadou, v níž otec jeho bydlel. Z dále ozývalo se zvonění zvonků, jimiž okrášleny byly kravičky a telátka, miláckové malých pastýřů. Ondřej ohlížel se dále. Viděl na poli po levé straně, že žali oves. Oves vázali ve snopy, jako obilí. Po pravé straně sekali otavu. Otavy bylo na louce dosti; a kde dříve bylo posekáno, vyrůstaly tam hezké květiny, růžové, jimž sekači říkali ocún.

Brzo bylo na obel více pasáků. Stádo nemohlo se nikam zaběhnouti, proto neměli o ně velké péče. Aby si čas ukrátili, šli do strouhy. Vyhrnuli si kalhoty a podhrnuli kabát, aby si oděv nezamáčeli, a počali chytati ryby. Často řízli se o trávu, která tam rostla — ostřice jí říkali; — ale z toho si nic nedělali. „Už ji mám,“ volal jeden, a všichni se k němu brodili. „To je kapr,“ volal jeden. „Ne, to je lín,“ druhý na to. Ondřej přišel také a pravil: „Mlčte, vždyť je to okoun, já ho znám; píchá.“ Všichni uvěřili a chytali dál. Leč bylo jim chladno; ve studené vodě se brodili a na větru třásli se jako osyka. I udělali si z drnu ohnisko, nasbírali pýřky a rozdělali si oheň. Na něm se ohřívali.

Na jiných polích čelodínové orali; na jiných opět zelenalo se již osení. V poledno sebrali se chlapei domů.

„Jak jmenoval se hošík? Kdo ho zbudil? Kam hnal? Co sekali vedle na poli? Co na louce? Co vyrůstalo na posečených

*) Ob. 1 = koly; ob. 2 = řady.

lnkách? Jakou rybu chytil hošík? Oč se řízli často ve vodě? Na čem se ohřívali? Co dělali čeledínové? Co zelenalo se na mnohých polích?"

Každou odpověď opakují, důraz na hlásku **O** dávaje. Pak velí:

Rozdělte mi slovo **okoun** na slabiky! Slovo **oves**; **otava**; **ocún**; **oheň**; **ostrice**; **osyka**! Kterou hlásku vždy napřed slyšíte?"

Učitel oprav, řekne-li žák **ó**.

„Říkejte *vy* první slabiky těchto slov, já budu říkati *ostatní*.“

Žáci:	{	o- o- o- o- o-	a učitel:	{	ves, tava, cún, heň, syka.
-------	---	----------------------------	-----------	---	--

„Vyslovovali jste hlásku **o** a slyšeli jste ji ve slovech, která jsem vám řekl. Povězte mi sami nějaké slovo, kde by hláška **o** slyšeti byla! Povím vám některá: **potok**, **okolo**, **skoro**, **olovo**, **kolotoč**, **dovol**, **oko**.“

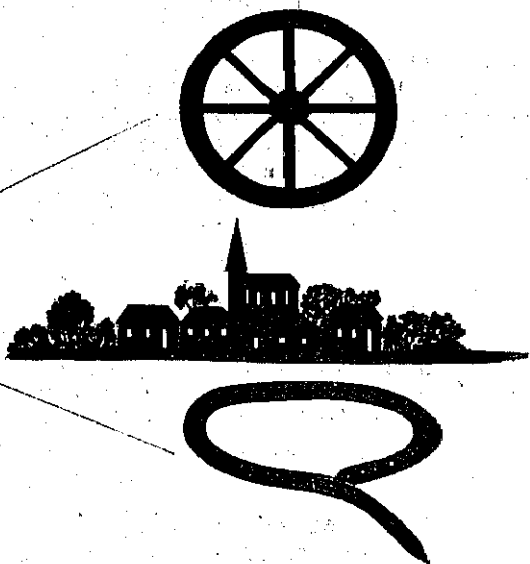
Pak ať žáci poznají i znaménko hlásky **o**; nechť opisují je s tabule ve vzduchu, pak na lavice a na tabulky.

Učitel při psaní opravuj. Mnozí žáci píší **o** opačně, tak že stín na pravo zůstává. Pro toho, kdo píše pravou rukou, **jest** to mnohem pohodlnější. Toho tedy netrp!

Pak čteme:

(obraz kosa!) ————— *o*

o *)

*) Ob. 1. = kolo; ob. 2. = ves; ob. 3. = písek.

Hláska **a, á.**

i, í, u, ú, ů, y, ý, o, ó.

„Maminka vzala Adolfa a Anežku na klín a vypravovala jim: „Když stvořil Bůh svět, stvořil i člověka. Dal mu jméno Adam. Adam zůstal v ráji. Pak Pán Bůh mu stvořil ženu; ta jmenovala se Eva. Adam i Eva Pána Boha neposlouchali; Pán Bůh poslal anděla, a ten je z ráje vyhnal.“

„Narodili se jim dva synové, Abel a Kain. Abel byl hodný; ale Kain měl na bratra svého zlost a zabil ho. Pán Bůh se proto na něho rozhněval; a Kain neměl nikdy pokoje.“

„Koho stvořil Pán Bůh nejprvé? ptala se matinka Adolfa. Jak asi Adolf odpověděl? Pak se ptala matinka Anežky: Jak se jmenovala Adamova žena? Anežka řekla: Eva. Jak se jmenovali jejich synové; jak ten zabítý? Adolf i Anežka dobře vše matince řekli. —

„Zdaliž pak i vy jste si pamatovali, co jsem vám vypravoval? „Jak se jmenoval ten hošíček? jak to děvčátko? Jak první člověk? Jak jeho žena? Jak jejich zabítý syn?“

„Slyšeli jste slova: A-dolf, A-nežka, A-dam, A-bel. Vyslov mi ty slovo Adolf po slabikách! Ty slovo Anežka; Adam; Abel! Vyslovíme si všichni slovo Adam po slabikách! — Abel — Adolf — Anežka!

„Pověz mi první slabiku slova Adam! — slova: Abel, Adolf, Anežka! Všichni vysloví první slabiku slova Adam! — slova: Adolf — Abel — Anežka.“

„Povězte mi, co jste vyslovovali? A! — Ano, a.“

Mnozí budou vyslovovatí dlouze; to učitel oprav, a netrp dlouhého protahování.

Dále: „a jest hláska; zkoušejte, zdali hláska a v jiných slovech jest!“

Učitel jmenuj: Abraham, Adéla, Aleš, Amalie; achát, akát, amen, ananas atd.

Pak vezmi učitel hromadné cvičení:

Žáci:	$\left\{ \begin{array}{l} a- \\ a- \\ a- \\ a- \\ a- \\ a- \end{array} \right.$	a učitel:	$\left\{ \begin{array}{l} braham, \\ déla, \\ leš, \\ malie, \\ kát, \\ chát, \\ men. \end{array} \right.$
-------	---	-----------	--

„Kdo viděl jesličky namalované? Kdo pak stojí u Ježíška? (Panna Mária). „Mari-a.“ Ať dívky najdou, že a také na konci státi může.

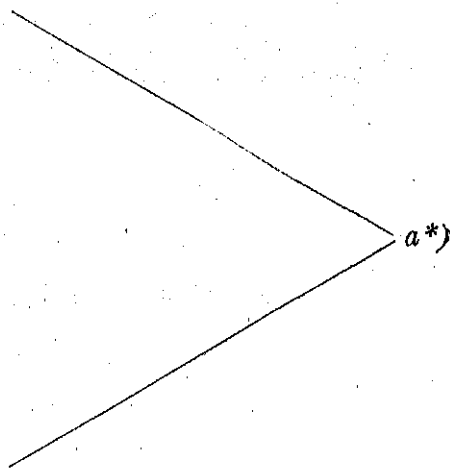
Dále necht se něi je na konci hledati ve větách: „Tepló-sálá.“ Matka párá.“ „Bůh všecko nám dává.“ „Otec kárá.“ „Vrána kráká.“ „Kvočna kdáká.“ „Havran kráká“ atd.

Děti poznávající á ve slabikách v dosloví, snadno je pak i ve slabikách ve středn slov najdou.

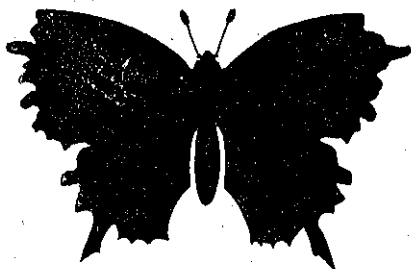
Adam (hodně krátce) — vyslov to tak, jako já: „dává“ (hodně dlouze) — vyslov to zase!“ Protivami přivedeny musí býti dítky na to, že máme a, které krátce, a á, které dlouze se vyslovuje.

„Čárka nad a znamená, že hezky dlouze je máme vysloviti.“ Tak řeknu žákům, když počnou psáti blásku a dle daného vzoru nejprvé ve vzduchu, pak na lavicích a na tabulkách.

Když je dobře psáti znají, počnu se hláskováním:

*) Ob. 1. pán; ob. 2. = voják.

a*)

Iláska e é.

i, í; u, ú, ů; y, ý; o, ó; a, á.

Pán Bůh stvořil Adama, a dal mu ráj**). Ráj byla velká zahrada; bylo tam mnoho stromů, a na nich plno dobrého ovoce. Bylo tam mnoho potoků, a v nich dobrá studená voda. Adamovi všecko to se líbilo; dlouho procházel se rájem.

Pak šel ke zvířátkům, a dával jim jmena; i ptáčkům i rybičkám je dal, a pak na ně volal.

Ale když jim začal něco povídat, zvířátka tomu nerozuměla; kravička na to zabučela, pes zaštěkal, ale žádný z nich mu nic nepověděl. Adamovi začalo být smutno. I řekl: „Pane Bože, dej mi sem někoho, s kým bych mohl mluvit!“ A Pán Bůh vzal mu ve spaní tady odtud kost a z té udělal Evu, Adamovu ženu.

„Koho stvořil Pán Bůh Adamovi? Evu.“ Jak se jmenovala ta žena? Eva. Vyslovte slovo to všichni! — Kdo mi je chce rozdělit na slabiky! — E-va. Povím to ještě sám: E- (hlasem moeným, krátce) -va (tíše, dozvukem). Kdo mi to tak poví? — Zase uziš, že mnozí to e protáhnou; oprav to.

„Slyšeli jsme jmeno ženy té; slovo to rozdělili jsme si na slabiky. Pověz mi ty! první slabiku. — ty! ty!“

*) Ob, 3. = pták; ob. 4. = motýl.

**) Užíj, komu libo, i slova „Eden.“

„Co jste vyslovovali? — Ano, e. E jest hláska. Co jest e?“
 „Kde jsme si vyhledali tu hlásku — v kterém slově? Zdaliž
 pak jest v jiném slově? Řeknu: Emil. Slyšíte je zde? Ema! —
 E-sau? — Eliáš?“

Vezmi pak cvičení:

Žáci:	{	e- e- e- e- e-	a učitel:	{	va, mil, ma, sau, liáš.
-------	---	----------------------------	-----------	---	-------------------------------------

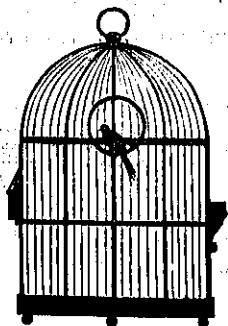
Jmeny „Noč, aloč“ přivedu dítky k poznání, že e nejenom v násloví, ale i v dosloví nacházíme.

Pak počnu cvičení větami: „Máme mléko.“ „Mám pero.“ „Mám také své jméno.“ „Otevři dvéře.“ „Zloděj běře.“ „Peří se dere.“ „Pes leze.“ „Ječmen se mele.“ „Pes se psem se pere.“

„Eva, Emil, Ema — dvéře, běře, jméno, pero, mléko“ zde ať žáci sluchem učí se rozeznávat e a é.

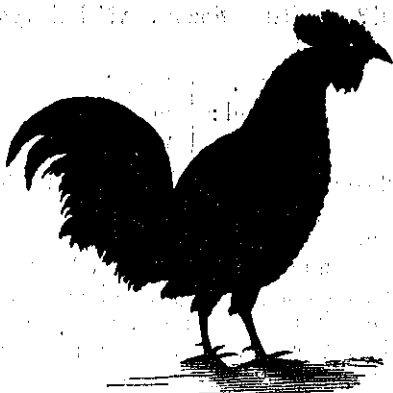
A když hlásku sluchem poznají, nechť také zrakem ji poznávají. Učitel napiš ji velkou na tabuli, a žáci ať opisují ji ve vzduchu — na lavici, na tabulku.

Pak čteme:

e*)

*) Obr. 1. = keř; obr. 2. = klec.

Dvojhláska *ou*.

i, í; u, ú, ů; y, ý; o, ó; a, á; e, é.

Náš kočí vezl mne jednou na pole. Pole to nebylo celý rok zorané; říkali jsme mu **ouhor**. O takovém poli říká se také jinak, že leží **ouhorem**. Jeli jsme **hlubokou cestou**. Po obou stranách byly vysoké meze, a my jeli v dolíku. Taková cesta, která jest jen pro vozy, jmenuje se **ouvoz**. Tedy jeli jsme **ouvozem** na **ouhor**. Když jsme přijeli k poli, zavolal vozka na koně: „**Ou, ou!**“ Koně stanuli.

Kočí složil pluh a začal orati.

A když **ouhor** již zoraný měl, jeli jsme zase **tou cestou** nazpět. Najednou, když jsme jeli **tou hlubokou cestou**, vykřikl kočí zase: „**Ou, ou!**“

Zastavil a utíkal na pole; tam byl zasetý hrášek. A viděl jsem, že na poli něco utíká, jako had, a zrovna k řece. „**Ouhoř, ouhoř!**“ křičel kočí. Chyť ho; **ouhoř** vždy mu vyklouzl. Pak ale omazal si kočí ruce **hlinou** a uchopil **ouhoře**. Tak donesli jsme ho domů.

„Jak se jmenuje pole, které dlouho se neoralo? Kudy jel kočí na pole? Jakou cestou? Jak jí říkáme jinak? Jak zvolal vozka, když chtěl zastaviti? Co chytil na poli? Čím ho pomazal?“

„Slyšeli jsme: **ou-hor, ou-voz, ou-hoř; hlinou, cestou, jednou.**“

Řekneme slovo: **ouhor**. Rozděl mi je na slabiky! **Ou-hor!** Ještě jednou, ty! Řekněte mi první slabiku! Řekni mi první slabiku slova **ouhoř!** První slabiku slova **ouvoz!**

*) Obr. 3. = kohout.

Co jste nyní stále říkali? — **Ou**. Pozor: všichni vyslovíte první slabiku, a já dořeknu ostatní!

Žáci: $\left\{ \begin{array}{l} \text{ou-} \\ \text{ou-} \\ \text{ou-} \end{array} \right.$ a učitel: $\left\{ \begin{array}{l} \text{hor,} \\ \text{hoř,} \\ \text{voz,} \end{array} \right.$

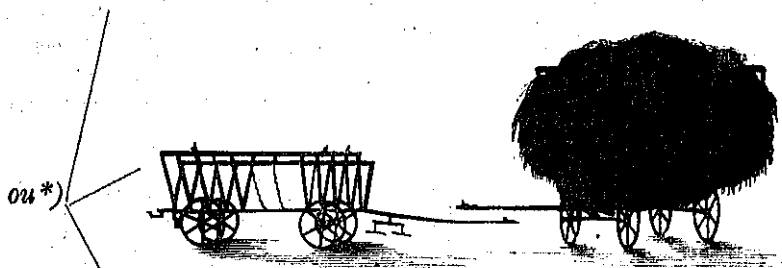
„Vy jste našli **ou** ve slovech **ouhoř**, **ouhor**, **ouvoz**; hledejte je v jiných slovech!

„Nyní hleďte, hleďte na má ústa, vyslovím **ou** hezky pomalu: o———u! Vyslovujte je se mnou: o———u! Vyslov to, a pověz nám, co nejprve slyšíš, co nejprve vysloviti musíš! —

O; a pak? **u**. Napíšeme tak na tabuli: **ou**, a čteme **ou**!

„Teď poznali jste, jak **ou** se píše; napište i vy je: ve vzduchu — na lavici — na tabulkách!“

Pak čteme:

*) Obr. 1. = hory; obr. 2. = vozy; obr. 3. = koly.

Hláska *m*.

i, í; u, ú, ů; y, ý; o, ó; a, á; e, é; ou.

(Na tabuli stáj nákres domu o jednom patře; pravá polovice střechy je odkryta; jsou pobožené trámy tam viděti — levá polovice je zachovalá. Z této čouhá komín; z něho jde dým. V přízemí na levo jest kupecký krám; na pravo domovní dveře. V prvním poschodí okna potlučená; rámy visí na jednom háčku, někde i docela schází. — Dám po ohni. — Na levo při domě je zahrádka; v ní stojí dva stromy.)

„Hledte, hoši, co jsem nakreslil! (Dám). Ano. V domě zůstával kupec; měl dole krám. (Ať ukáží krám!) Jednou přišel hoch pro cukr; on jej v krámě neměl, musel na půdu. (Kde?)

Vzal s sebou svičku; pak zase odešel s cukrem dolů.“

„Bylo pozdě; šel spat. Najednou zdálo se mu, že cítí dým. Otevřel oči; viděl, že v pokoji je světlo. Dole byl hluk; lidé hučeli: „mmm!“ On vyskočil z postele, utíkal k oknu. Viděl, že hoří jeho dům. Rychle spěchal dolů.“

„Lidé přijeli se stříkačkou; hájili dům. Pál střechy shořelo; zůstaly jen ohořelé trámy (kde?). Lidé báli se, aby oheň nepřišel do pokojů; i vynášeli nábytek, a mnoho i oknem dolů házeli. Proto jsou zde rámy vyraženy.

„Kupec sám, svou neopatrností, na půdě zapálil. Měl velkou škodu; tím byl potrestán.

Nyní ukazují na obrázek, a dávám si jmenovati: krám, dům, trám, rám.

„Hoši, budu ta slova znovu říkati; co vynechám, řeknete vy!“

Učitel:	{	dů- krá- trá- rá-	a žáci:	{	m, m, m, m.
---------	---	----------------------------	---------	---	----------------------

„Co jste nyní vyslovovali? — *M*; zda-li pak víte o slově, ve kterém bychom hlásku *m* slyšeli? (Mají strom. zem na obraze.) Jak mručí medvěd?“

Pak přistoupím ku psaní; žáci dle vzoru na tabuli píší nejprvé ve vzduchu, pak na lavici, potom na tabulce.

Znají-li se žáci dobře na psaní této hlásky, přístup učitel ku hláskování. Počni dlouhými samohláskami. Napiš *m* na tabuli a dej žákům tak dlouho *m* říkati, až přidáš na lepenec psanou hlásku. Žáci necht mají ústa zavřená. Nyní ať volají *m*. Ty máš dlouhé *ú* přichystané; řekneš jim, aby jen málo ústa otevřeli; až *ú* přidáš. Tak lehce spojí *m-ú* v *mú*. Při *á* nejde to tak lehce. Žák vyslovuje *m*; a maje vysloviti *á*, je nucen ústa otevřiti, a tu zvuk *m* přestává. Žák ňte pak takto (jak vůbec tiskem vyjadřiti se dá): *m'á*. Kdyby chtěl žák u *mú* tak *m'* utrhnutí,

stálo by ho to velké namáhání; on je nucen ústrojím mluvním řádně m^u vysloviti, neboť hlásku ú vysloví při sebe menším otevření úst.

Pak postupuj ve čtení tak, že dáš čísti postupně vždy hlásku, která většího otevření úst vyžaduje: tedy;

m ^u	m ^í	m ^o	
m ^y	m ^e		
m ^o	m ^a		
m ^a			m ^{ou} ;
m ^e	m ^e		
m ^í	m ^í ;		

Když vše čtou a píší, přikroč ku :

m^a ————— m
 m^e ————— m
 m^y ————— m

u — m^í — m

Hlásky p.

má-ma; má-my; mⁱ-m^o; m^e; m^u; u-mⁱm.

Na naší zahradě byl starý štěp. Štěp ten uschnul; snad červi v něm hryzli. Bylo to na jaře; seděli jsme ve stodole, já a bratr můj Prokop. Mlatci dosud mlátili; každý z nich držel v ruce cep, a když obilí vymlátili, udělali ze slámy otep.

Náš čeledín přijel s pole domů; vezl s sebou pluh, a na voze vrbové proutí. Řekl k nám: „Hoši, pojedte mi pomoci.“ I vzal v koutě na dvoře staré kolo, a proplítal je proutím. Nevěděli jsme, co chce; on pak vzal celé kolo a donesl je na zahradu. Vzal řebřík, kolo vynesl na štěp a řádně je tam upevnil.

Druhého dne seděl jsem s Prokopem opět na otepi; dívali jsme se na štěp. Najednou přiletěl velký pták, stoup na kolo, otevřel zobák a udělal: klep! klep!

Mlatci pozdvihli každý svůj cep a dívali se na ptáka. Pták hned odlít, hned zase přilít; a viděli jsme, že slámu a trávu do kola nosí. Pták ten byl čáp, a dělal sobě hnízdo. Nebyl dlouho sám, druhý čáp k němu přiletěl; a za několik neděl viděli jsme, že malíčtí čápi své zobáky ven vystrkují. Starý čáp lítal pak ven, prohlédl každý příkop, každou louž, a jak chytí žábu, hned zanesl lup svůj malým.

A my jsme měli radost, že náš starý štěp aspoň k ně-
čemu jest.

„Jak jmenovali jsme onen starý strom v naší zahradě? Jak
se jmenoval můj bratr? Co drželi mláti v rukou? Co vázali
ze slámy? Čím oral čeledín? Co přivezl s sebou s pole? Co
dělal s proutím? Kam dal kolo? Kdo tam na ně přiletěl? Jak
dělal zobákem?

Slyšeli jste: štěp, Prokop, cep, otep, pluh, proutí, pletl,
čáp, klep!“

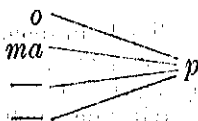
„Opět to bude říkati; než, co vynechám, řeknete vy za mě :

Učitel: $\left\{ \begin{array}{l} \text{ště-} \\ \text{ce-} \\ \text{ote-} \\ \text{čá-} \\ \text{kle-} \end{array} \right. \text{ a žáci: } \left\{ \begin{array}{l} \text{P,} \\ \text{P,} \\ \text{P,} \\ \text{P,} \\ \text{P, atd.} \end{array} \right.$

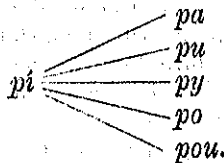
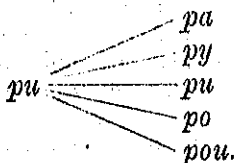
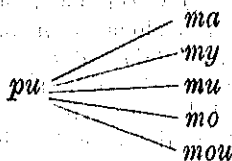
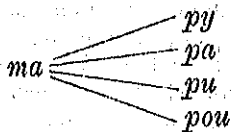
„Co jste vyslovovali? — Anó, hlásku p. Slyšeli jste ji ve
mnohých slovech; nuže, povězte mi některá slova!“

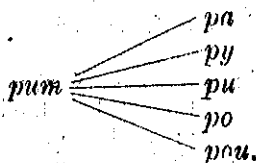
„Povím vám také, jak se píše.“ Následuje veliký vzorec
písmene na tabuli; žáci opisují je nejprve ve vzduchu, pak na
lavicích, pak na tabulkách.

Umí-li je žáci správně napsati, čtou pak z diagramu:

Na místě dolejších dvou čar vlož slabiky: *le, lu, su, če, řt, chlu, chla, čá* atd. Slabiky tyto vyslovuj sám a rychle ukaž
na vedlejší p. Znají-li žáci dle diktování obě slova *op* i *map*
napsati, přikroč pak ku skládání slabik: *pa, pe, pí, po, pu, py,*
pá, pé, pí, pã, pý, pou. Dále čti z následujícího:

Hláska *b*.

mapa; puma;

„Vstávej Bedřichu, pojedíš se mnou do Prahy.“ Tak volala babička Bedřicha časně ráno. Vůz byl přichystán; Bedřich se připravil, a jeli. Ještě ani slunéčko nevyšlo. Na nebi byla mračna; za chvíli počal bouřiti vítr, a déšť jen se s nebe lil. Netrvalo to ale dlouho; vyjasnilo se, slunce vyšlo, a jen bílé obláčky zůstaly na obloze.

Přijeli k řece; tam nebyl most. Museli jeti vodou. Běloušovi arci nechťelo se brodití studenou vodou; ale kočí vzal bič, a bělouš hned poslechl. Bylo v řece málo vody; babička řekla Bedřichovi: „Tomuhle místu říká se brod; zde se každý lehce přebrodí.“

Přijeli ku Praze; museli jeti branou. Ve bráně je zastavili: všecko jim ve voze probrali a pak je teprvé pustili. Prohlížel jim vůz, aby nic do Prahy nepřivezli, z čeho by nezaplatili. Každý musel ve bráně zastaviti; byli tam vojáci s bubnem a s nasazenými bodáky.

Jak se Bedřich divil, když ho pak babička po Praze vodila! U každého krámu chtěl stanouti, všecko chtěl kupovati. Babička povídala: „Počkej, až se převlékneš; vždyť je tvůj oblek celý mokrý.“ Bedřich se tedy převlékl, a pak se teprvé s babičkou v novém obleku po Praze procházel.

Hláska *b* nezuř na konci svým původním hlasem; protož musíme vybrati slova, v nichž by, stojíc se souhláskou, sama o sobě slyšeti se dala. Táže se tedy: „Jak říkáme jinak nebi? Co na něm vidíváme? Jak říkáme místu v řece, kde snadno přejíti můžeme? Kde zastavil se vůz babiččin? Co měli vojáci ve bráně? Co vzal na se Bedřich místo zmoklého oděvu?“

„Slyšeli jste slova: obloha, oblak, oblek, brod, brána, bodák, buben! Kterou hlásku ve všech těch slovech jste slyšeli?— Ano, hlásku *b*: zda-li hlásku tu i v jiných slovech slyšeti možno?

Žáci slova taková jmenují. Když hlas poznají, musí je i napsati; píší tedy dle mého předpisu nejprvé ve vzduchu, pak na lavici a na tabulce.

Následuje pak čtení slabik, složek to *b* se samohláskami.

„Jak volá chůva, chce-li dítko bubákem postrašiti?“

bu - bu - bu!

„Co slyšíme, uhodíme-li na veliký buben?“

bu - m! bu - m!

„Jak dělá kravička?“

bů - bů!

„Jak volá dítko, chce-li píti?“

bum - bu!

„Jak volá malé dítko babičku?“

bá - ba!

Čtème:

bů - bu; bum - bá!

„Uhodíme-li na zvon, slyšíme —?“

ba - m! ba - m!

Čtème:

bum - bám!

„Jak dělá ovčička?“

bé - bé!

„Když dítko bolest si udělá, jak to řekne? co si udělalo?“

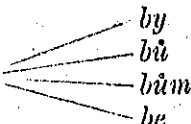
bó!)*

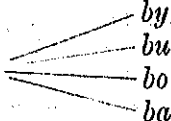
Čtème: *bo - bu, bo - bů, bo - bům; bum - bám u*

pum - py, bá - bo!

Čtème:

bi, by.

bo

bá

Čtème:

bou; bá - bou.

*) Hlávka *b* jest jedna z těch, jež na konci vlastním sobě hlasem nozní, proto zvolil jsem způsob tento, kde žáci začnou zrovna slabikami aniž by hláskovali. Viz hlávky *v, d*.

Hláska f.

bába; máma; pupa.

Filip měl velkou radost; slavili u nich obžínky. Povím vám, co obžínky jsou. Filipův otec měl mnoho polí; a když ženci poslední snopy s pole domů vezli, udělal jim zábavu. Fára hned na poli se přichystala; ženské i mužští se svátečně oblékli. Jeden snop vzali, ovázali jej věncemi, fábory a pentlemi. Když pak přijížděli do vsi, počali na fáře zpívati:

„Vezem boží ourodičku
v naši chudou stodoličku,
Hospodin nám požehnal,
ourodičku hojnou dal.“

A opět jinak výskali a zpivali. Když přijeli do statku, očekávala je zde hudba — starý flašinetář. Hned pustili se do tance, pak zase jedli, co jim hodná hospodíně dala, a zase zpivali.

Najednou otevřeli se dveře, a do statku přišel komediant s loutkami, a počal hráti. Hoši postavili se do předu, a velcí do zadu. Hrál o Faustu*); Faust dal se čertu zapsat, šidil lidi, až pak jeden z čertů, Lucifer, si pro něj přišel. Hoši měli z divadla velkou radost; smáli se, a Filip z nich nejvíce. Po divadle zase houf se rozešel, flašinetář začal hráti a všecko dalo se do tance.

Hoši pak odešli k babičkám, které seděli u kamen, a poslouchali pohádky, jež jim babičky povídali. —

„Jak se jmenoval hošík ten? Na čem vezli poslední obilí domů? Čím byl okrášlen každý snop? Kdo je přivítal na dvoře hudbou? O kom hrál komediant? Kdo Fausta vzal? Kdo radoval se z divadla?“

„Jmenovali jste mi: Filip, fára, fábora, flašinetář, Faust, Lucifer, houf. Opakujme je ještě jednou; kterou hlásku jste v každém slově slyšeli?“

„Hlásku f. — Hleďte ji v jiných slovech! — Když věje vítr, co slyšíme? Když zhasínáme svíčku, jak uděláme? Když mamince oheň nechce chytat, co dělá? Když šlehneme prutem do vzduchu, co slyšíme? Když je horká polévka, co činíme? Když oškrabeme kamínek nebo tužku na stole, jak odstraníme to smetí?“

[Hra. Dva chlapi postavíce se naproti sobě říkají takto:

První: „Dej mi, dej mi hrách!“

Druhý: „Já jej nemám!“

První: „Já tě posekám!“

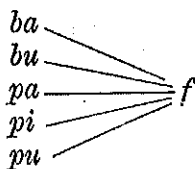
Druhý: „Já se nedám!“

Nyní počnou vsi silou jeden druhému v obličej foukati; kdo první ustoupí, prohrál. *Erč.*]

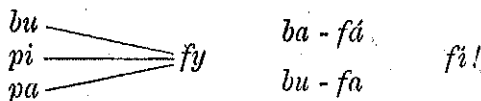
*) Komu by následující přibližně se zdálo, připomínám, že povídka tato zpracována jest na základě slov poskytnutých mi od žáků samých.

„Hlásku **f** si také napíšeme! Ve vzduchu, na lavici, na tabulce!“

Pak čte se z diagramu:

A přečte-li se vše, a žáci vše již dle diktování psátí znají, přistoupí se ku skládání slabik:

Hláška v.

bufa; **puma**; **bim!** **bam!**

Přede dveřmi malé chaloupky seděl stařeček. Vlasy měl už bílé a na čele a na tváři samé vrásky. Na kolenou choval malého hošíka; hošík ten byl jeho vnuk.

Pod střechem chaloupky, na krově bylo rozečuchané hnízdo; zůstávali v něm vrabci. Ve hnízdě byly vrabci malí i velcí; velcí již lítali do velké výšky, malí nemohli. Vnuk často díval se na vrabce, jak vyletují a zas se vracejí; měl z toho radost.

Pak uviděl ve velké výšce ptáka; i povídal dědečkovi: „Dědečku, vid', to je taky vrabec.“ Dědeček mu řekl: „Ne, to je vrána.“ Vnuk byl vránu nikdy neviděl; i přál si blíže ji uhlídati.

Vrána sedla si do ouvozu; tam bylo mnoho brouků. Žrala je; a aby taky jiné vrány na oběd pozvala, zvolala: „vá, vá, vá!“

Vnuk těšil se tomu, že vrány nejen uhlídal, ale i uslyšel.

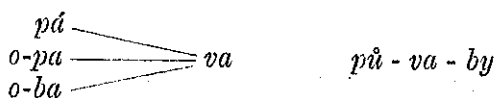
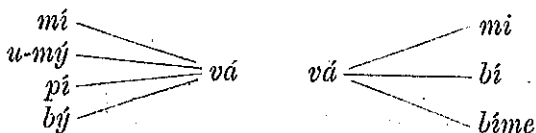
„Kdo seděl před chaloupkou? Jaké měl vlasy? A co na čele a na tváři? Koho choval na klíně? Kdo měli hnízdo pod krovem? Co činili velcí? Kam lítali? Co uhlídal vnuk ve velké výšce? Kam sedla vrána?“

„Slyšeli jste: vlas, vráska, vrabec, vrána, vnuk — kterou hlásku as vždy jsem řekl? Zdaliž slyšíte tu hlásku, když řeknu: vlak? vláha? vlah? vrah? vřesk? vlaškovka? Zdaliž ji slyšíte ve slovech: venek, vak, víko, věž, výška, dvár?“

„Poznali jste hlásku **v**; říkejte mi sami slova, v nichž slyšíte tu hlásku! Co pijeme? Co míváme k snídání? Co dělá maminka dopoledne? atd.“

„Hlásku **v** si také napíšeme.“ Žáci píší ve vzduchu — na lavici — na tabulce. Pak hláskujeme:

„Vrána volá: vá — vá! Zdalíž zde slyšíte hlásku **v**? Ale zajisté ještě jinou (dej přízvuk na á)!

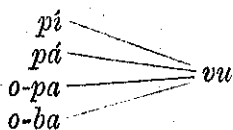
pá ————— *ve*

pá - vi

vi - me
po - ví - me

pi ————— *vo*

Hláška **t**.

bába **ba**ví **bá**bu. **fí**l **ma**pa.

Byl chudý chlapec, Vít, a při tom hodný. Matka jeho také neměla mnoho; proto dala ho do učení ku krejčímu. Vít byl hoch jako „květ“; tak mu mistr říkal. Pracoval rád, poslouchal rád, a pořádným byl nad jiné.

Mistr mu jednou řekl: „Víte, tu máš kabát, dones jej do sousední vesnice; zde máš účet, a přines peníze.“ Vít vzal šat a odešel.

Za městem uříznul si tlustý prut; a že bylo teplo, přehodil si kabát přes rameno. Pospíchal; a aby sobě nadešel, kráčel přes pažit.

Práci svou odvedl; kabát byl dobře ušit. Vít dal pánovi účet; pán vysázal mu peníze. Bylo jich hezký počet. Vít je zabalil do šátku, vstrčil do kapsy a uháněl domů.

Přišel k městu; chtěl peníze si přepočítat — peníze byly ztraceny. Chtěj nechtěj musel nazpět. Plakal — bál se, že peníze nenajde.

Na cestě potkal stařečka. „Co pláčeš?“ ptal se ho kmet. „Ztratil jsem peníze v šátku zabalené,“ řekl mu Vít. Stařeček slitoval se nad ním, a řekl mu: „Našel jsem ty peníze, vezmi si je; a podruhé buď opatrnější.“ Vít poděkoval a radostně spěchal ku městu. Více ale bál se brát peníze za účet.

„Jak se jmenoval chlapec, o kterém jsem vypravoval? Co nesl do sousední vesnice? Co mu dal mistr ještě? Co si uříznul Vít za městem? Co přehodil si přes rameno? A proč? Co dal Vít pánovi? Co mimo kabát? Co chtěl dělati Vít u města? Kdo ho potkal, když se dal nazpět?“

„Slyše-li jste nyní slova: Vít, kabát, šat, účet, prut, teplo, počet, zpět, kmet.“

„Budu je říkati; co opomenu, povíte vy.“

Učitel:	{	Vi- ša- kabá- kme- poče-	a žáci:	{	t, t, t, t, t atd.
---------	---	--------------------------------------	---------	---	--------------------------------

„Slyšeli jste nyní hlásku t; zda-liž pak i v jiných slovech ji nacházíme? Povídejte mi!“

„Hláskta t má také své znaménko. Hled'te na tabuli! — Pište ve vzduchu, na lavici, na tabulce.“

„Budeme čísti!“

pi	—	t
po	—	
o-bu	—	
by	—	
vi	—	
u-my	—	
o-pa	—	

Znají-li žáci vše toto dobře čísti a psáti, pak hláskujme:

ta, tá; te, té; ty, tý; to; tu, tů, tū; tou.

pa
va
má
bo
so-bo

ta

pe
- pou

ta

o - ta - va

pá
mo
u-my
po-bi

tá

ma
pi
ví

te

pe
bou
ta

te

o - te - p.

po - vá
po pá

té

tá
ta
té
te

to

pi
pim
p.
to

to

pim
pa
pi

po-to

tá
te
bo
va

tu

pi
pý
pime

tu

pa
pi
pi - te
me

po-tu

bo
va

tou

Hláška *d*.

vata; bufy; pumpa;

Hrál jsem si na dvoře. Tatínek udělal mi z papíru draka, a s tím lítal jsem po dvoře. Často se mi stalo, že jsem na tvrdé dlažbě upadnul; z toho jsem si ale ničeho nedělal, jen když drak hezky vysoko lítal.

Jednou, když nejlépe jsem si hrál, otevřely se dvěře, a tatínek na mě zavolal. Hned jsem poslechl a draka zatím nechal jsem v síni.

Ve světnici stála na židli bedna. Rád bych byl věděl, co v ní jest; ale byla dřevem přikryta. Najednou udělalo to v ní: „dududu“ — „dudu“ —. Co to? — „To je dudek“ řekl mi tatínek; „podívej se naň!“

Seděl na dně bedny. Jak mne uhlídal, zdvibl chocholku, jež měl na hlavě, a hned ji zase sklopil. Měl dlouhý zobák; tím jedl.

Dudek dostal vysokou klec; krmili jsme ho samými červy a brouky. On je jedl tak, že brouka vzal do zobáku, vyhodil ho, a otevřeným zobákem spolknul. Když byl již ochočený, brával jsem ho do ruky, a on mi jedl z dlaně.

„Kde jsem si hrával? Čím? Kde jsem padnul? Co otevřel tatínek? Co mi ukázal? Co bylo v bedně? Jak volal? Kde seděl dudek? Jaký jest zobák dudkův? Odkud žral, když se ochočil?“

„Slyšeli jste slova: dvůr, drak, dlažba, dvěře, bedna, dudek, **du**du, dno, dlouhý, dlaň. Zajisté mnohý z vás pozoroval, že v těch všech slovech jedna hláska jest; která to asi?“ Neslyší-li i žáci jasně, a nepoznají-li jí, jest to *vina učitelova*. Mnohý ale vyvolá: **d!**

Opět začni slabikami. „Jak volal dudek?“

„*du - du - dú!*“

Přiveď děti na to, že první dvě slabiky jsou krátké, poslední dlouhá; vyslovuj to tak. Žáci ať si to napíší na tabulce.

Děvčátko má panenku; položilo ji do kolébky. „Nesmíte křičeti,“ říká děvčátko; „má panenka“

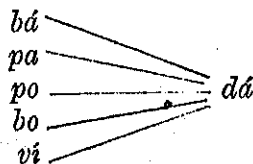
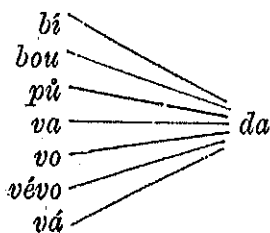
da - dá!“

Opět slabika krátká a dlouhá; zase ať ji žáci píší.

Soudně ať dítě samo nahlédne, jak čteme:

dy, dj, do, de, dé, dou.

Čtème a pak pišme:

dá ————— me
 ————— ma
 ————— my
 ————— mo
 ————— mou
 ————— mu

dá ————— vá
 ————— vám
 ————— váme
 ————— váte
 ————— te

bí —————
 pí —————
 vo —————
 vá —————
 va —————
 vévo ————— do (du, dou, dy)

do ————— ma
 ————— my
 ————— mů
 ————— mem
 ————— ba
 ————— by
 ————— bu
 ————— bou

po - do ————— ba
 ————— by
 ————— bou

do - vi ————— dá
 ————— dáme
 ————— dáte atd.

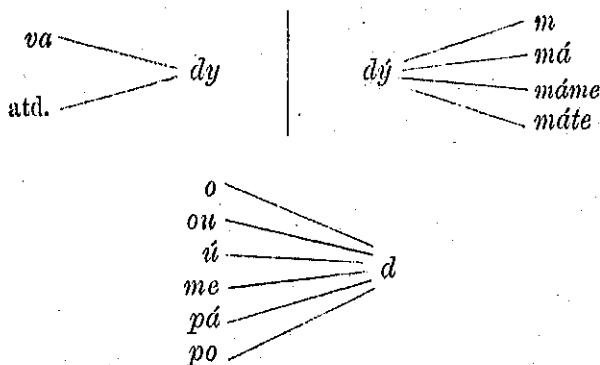
po —————
 do ————— vedu
 vy —————

du ————— dy
 ————— b
 ————— tý
 ————— tá
 ————— té
 ————— by
 ————— bí
 ————— bem
 ————— bový
 ————— bové-mu atd.

du ————— pá
 ————— páme
 ————— páte
 ————— pám

pí —————
 vá ————— dou
 atd. —————

dou ————— paty
 ————— pata
 ————— bí

Hláská s.

dáma; pávl; bufy; paty.

Vácslav jel na pole na žebřinovém voze. Na jejich poli sekali oves; a ještě ten den měli jej vázati, proto vezl jim tam kočí povřísla — slaměné provazy vodou smočené. Když přešli ves, neměli na pole daleko; pole bylo tam, co černal se les. Zrovna u lesa měli zasety oves.

Jak na poli sestoupili, přiběhl jim naproti Turek, věrný pes. Ocásem máchal radostí, že Vácslav přijel; hned běžel před ním, hned zas skákal naň a lízal mu ruce i tvář.

Vácslav uviděl, že oves již je s pola posečen. Sekáči kosami na zem jej posekávali; a komu kosa dost ostrá nebyla, ten vzal brus a kosu přibrousil. Sekali velmi rychle; aby jim čas rychleji ušel, zpívali si při tom:

„Srpy sem, kosy sem,
plné klasy, dobré časy;
srpy sem, kosy sem,
úrodučku dal nám Bůh!“

A ti, kteří vázali, zpívali zas:

„Važme ženci, važme pilně,
ať jsou naše snopy silné;
snášejme je vesele,
naděláme mandele.“

Mandele dělali — totiž mnoho snopů nanesli na bromaďu; z té bromaďy pak nakládali snopy na vůz.

„Co sekali na poli? Odkud vyjeli? Co stálo blízko pole? Kdo přiběhl Vácslavovi naproti? Co vzal sekáč ku broušení kosy?“

Učitel opakuje sám odpovědi žáků, a význačně vyslovuje konečnou hlásku: „Oves, ves, les, pes, brus.“

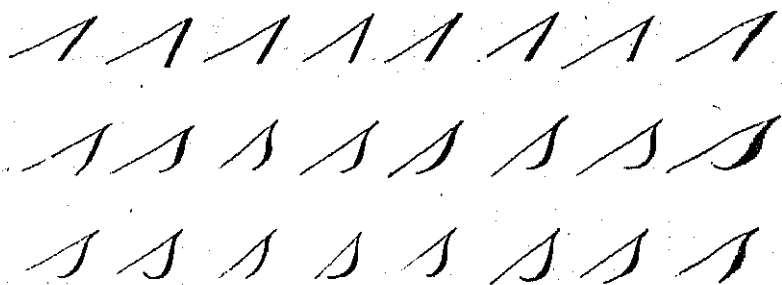
Pak řekne: „Já budu slova ta ještě jednou vyslovovati; co nevyslovím, vyslovíte vy!“

Učitel:	{	ove- ve- le- pe- bru-	a žáci:	{	s s s s s.
---------	---	-----------------------------------	---------	---	------------------------

„Slyšeli jste hlásku s; hleďte ji i v jiných slovech! — Jak dělá husa, bojí-li se o svá housátka? Co slyšíte, kypí-li matince polévka?“

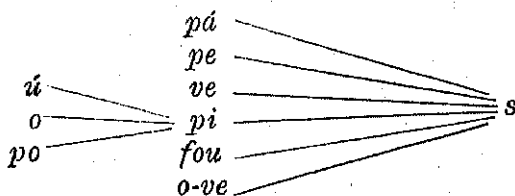
Pak nechť žáci i znaménko hlásky té poznají. Piš je nejprvé ve velkém rozměru na tabuli; oni pak pište je prvé ve vzduchu, pak na lavici, potom na tabulce.

Předprava je asi tato:

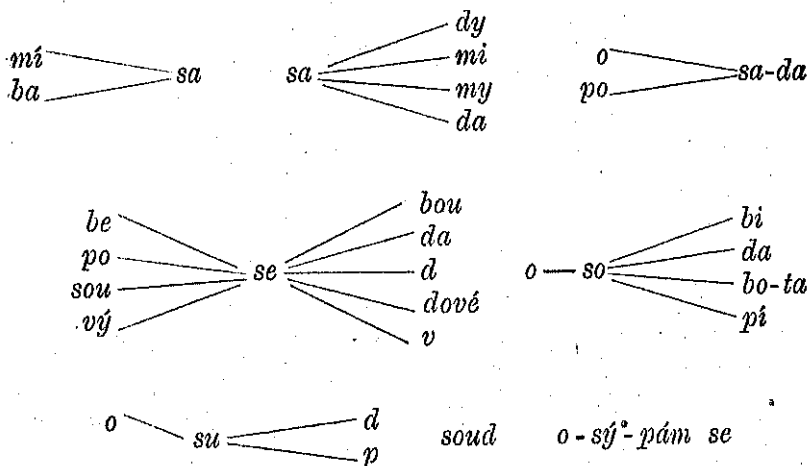
Bod u písmeny *s* povstane roztečením inkoustu; proto žáci mohou psáti *s* bez bodu.

Pak čtou žáci z diagramu:

Toto důkladně budiž pročteno; žáci musí všechna tato slova bez chyby na svých tabulkách dle diktování učitelova psáti.

Pak proberou se složky hlásky s se samohláskami:

Hlásky š.

piš! paš! máme sady; u piva bavíme se.

Bylo to na štědrý den. František Liškův přišel ze školy domů; ptal se po matince. Matinka vyšla z druhého pokoje, a on jí řekl: „Matinko, já jsem byl hodný; přinese mi něco Ježíšek?“ My slavíme na štědrý večer památku, že Pán Ježíš se narodil. Matinka řekla: „Možná, že něco dostaneš. Teď ale jdi s Baruškou pro ryby.“

František šel na náměstí; tam prodávali ryby. Baruška koupila jednu; a když se jí František ptal, jak se jmenuje, řekla mu: „Štika.“ I donesli štiky domů; matinka jí zabila, šupiny s ní stábla, a připravovala ji. František odešel do pokoje.

Zatím udělalo se šero; matinka přistrojila na stůl, a s otcem a Františkem za stůl usedla. Měli polévku, pak štiky, smažené šneky^{*)}, a vánočku. A když pojedli, otec vstal, otevřel dveře sousedního pokoje, a hle! — vánoční stromek tam stál. František radoval se, čeho Ježíšek mu nadělil. Stromek velký jako štěp ověšen byl samými jablky — jen těch bylo aspoň koš. Pak zlaté oříšky, cukroví a jiných věcí mnoho tam viselo. A z čeho František nejvíce se radoval, byl to nový šat, krásné šle a červený šál na zimu.

^{*)} Kdo chceš, přidej nezbytný jublečný „štrudl.“

Když nejvíce se těšili, začal někdo za dveřmi zpívat:

„Koleda, koleda, míšku,
dejte nám po voříšku,
nedáte-li po voříšku,
vyvrtáme vám díрку do kožíšku.“

A když otevřeli, viděli za dveřmi malého hošíka. „Co mu dáš, aby taky on měl radost?“ řekl tatínek Františkovi; a František, když mu i matka dovolila, přinesl své obnošené šaty a řekl: „Tu máš.“

Tak strávil František štědrý den.

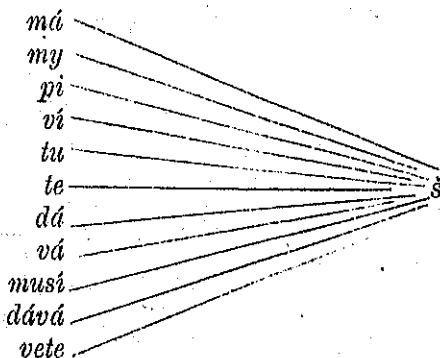
„Jak jmenoval se hošík? V který den šel s Baruškou na trh? Někdo se na ten den narodil; kdo to? Bohatí lidé na ten den dávají dárky chudým, jsou k nim štědrí — jak se jmenuje ten den? Co koupil na ten den František v trhu? Co s ní maminka seškrabala? Co nadělal Ježíšek Františkovi? Čím byl stromek ověšen? Kdo koledoval za dveřmi? Co mu František dal? Jak řekl při tom?“

„Slyšeli jste slova: František, štědrý den, Ježíšek, štika, šupiny, koš, oříšky, šat, šál, hošík, obnošený šat, „tu máš“ — kterou hlásku jste ve všech těchto slovech slyšeli?“

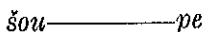
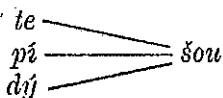
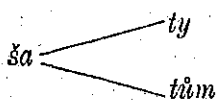
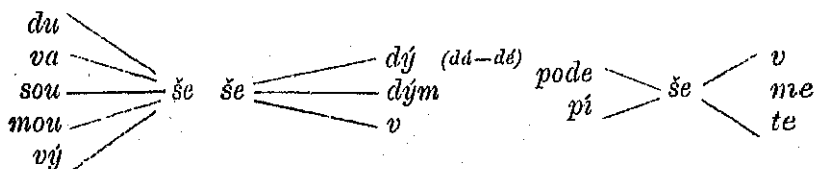
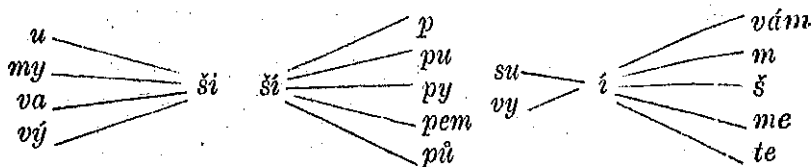
„Hlásku š; hleďte ji i v jiných slovech! — Jak voláme, když kuřátka ze zahrady honíme? Jak dělá listí na stromech, když vítr je?“

„Hlásku tu si napíšeme; píše se takto! — Pište ji ve vzduchu — na lavici — na tabulce!“

Pak čteme z diagramu:

A píš-li žáci vše, přistupme ku čtení a psaní složek hlásky š se samohláskami.

Hláská z.

šíp - ří! domy, boty, vosá.

Matka byla nemocná; zbledla vždy, když nemoc se zhoršila, a třásla se jakoby v největší zimě, ač bylo ve světničce zatopeno. Jednoho večera řekla: „Zděnku, je mě hůř; dojde do města pro pana doktora.“ Chlapec nemeškal a hned spěchal.

Byla zima, ostrý vítr foukal stromovím. Černé lesy, jimž Zděnek jinak hvozdy říkal, stály podle cesty. Cesta byla sněhem zavátá; aby Zděnek nezbloudil, díval se nad sebe na nebe. Jasně hvězdy stály na nebi, a ty mu cestu ukazovaly.

Zděnek byl sirotek; neměl tatínka. Matinka mu stonala, a on se o ní bál. Byl by pro ni udělal všecko, jen aby zase byla zdráva. Nebál se po cestě; vzpomínal si na matinku, a spěchal, jen aby již byl ve městě. V tom něco uslyšel; z dále zněl zvon. Bily hodiny ve městě; teď již neměl daleko.

Avšak celý byl udýchán, bylo mu horko a dřímota naň šla. Nemohl dál; u cesty stála kaplička. Šel k ní, sedl u zdi a zdřímnul. Leč mrzlo; a on již spal, a nevěděl, že by mohl umřít, zmrznouti.

Jel okolo jezdec — pán na koni. Viděl chlapce, a zbudil ho. Ptal se ho: „Kam jsi šel?“ A chlapec: „Mamince pro pana doktora.“ A pán mu odpověděl: „Ó! pak jsi?“ Chlapec na to: „Maminka zůstává v Podole; tatínka nemám.“ Pán pak mu povídal: „Pojď se mnou; já se na matinku podívám.“ I jel pán s chlapcem; byl to pan doktor sám. Předepsal matince léky; a brzy byla matka Zdenkova zdráva.

„Jak jmenoval se chlapec? Co bylo matce? V jakém čase šel Zdenek do města? Co bylo kol cesty? Co na cestě? Co na nebi? Co slyšel Zdenek? Odkud? Kam si sedl? Co udělal? Co by se mu bylo stalo? Kdo jel okolo? Všimnul si ho? Byla potom ještě matka nemocna?“

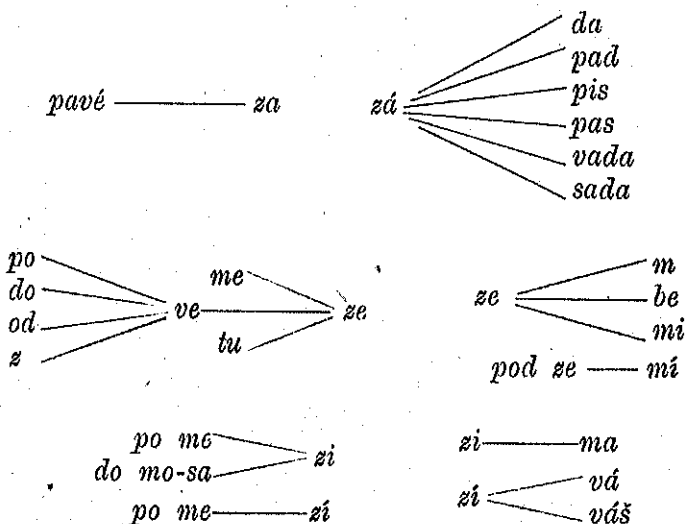
Na všechny tyto otázky žáci musí odpovídati krátce a správně; učitel z odpovědi jejich opakuje jen slova ta, jež v sobě hlásku z chovají.

Pak se taž: „Slyšeli jste Zdenek, zima, hvozdy, hvězdy, závěj, zdráva, zdálí, zněl, zvon, u zdi, zdřímnul, zmrzl, jezdec, zbudil.“

„Kterou hlásku ve všech těchto slovech jste slyšeli? — Ano, z jste slyšeli“ počnu dál; „vyslovte je všickni zřetelně! Povzte slova, ve kterých hlásku z slyšíme!“

„Pro hlásku tu máme též znaménko; napiši vám je na tabuli.“ Píši je ve velkém rozměru, aby žáci řádně tah ten nápodobiti mohli.

Pak hláskujeme:

sá
vo

zš

š
m

va
be
pave
vo
ma

zy

pa — vé — zo!

pavé
ve
be

zu

zu

by
ty

zš — stá — vá

ve — zou

zou — vá me

ve
be
ma
va
úva
povo
mosa

z

Hláška ž.

dáš sem šaty! bos; zas; ves; doufá; pásy.

Bylo to o prázdninách. Strýc myslivec vzal mne k sobě, abych prý se trochu po lesích proběhl. Měl mne rád, a často brával mě na hon s sebou.

„Pájdeme na čížbu“, řekl mi jednou. Já jsem nevěděl, co to jest; on mi pak pravil, že se tak jmenuje chytání a střelení ptáků. I vedl mě až na pasoku; tam jsme si sedli do malého domečku, který si byl vystavěl z chvojí. Domeček měl v sobě malá okénka, kterými ručnice se vystřeliti mohla; před domečkem stál kolík, na který strýc výra posadil.

Netrvalo to dlouho, počali ptáci kolem víra lítati; strýc vzal pažbu ručnice do rukou, natáhl kohoutek a — střelil. Několik ptáků padlo mrtvých.

Dlouho se ptáci báli; pak ale jeden přece se osmělil, a sedl si proti výru. Byl zelený a žlutý, s dlouhým, špičatým zobákem. Strýče řekl: „To je žluva.“ „Strýčku, střel!“ řekl jsem. Strýček mi ale odpověděl: „Nestřelím! Žluva je užitečný pták; žere hmyz a housenky. Takového žrouta bylo by škoda zastřelit; dělá nám on dobrou službu.“

Žluva odletěla; za chvíli slyšeli jsme volati: „Kuku! kuku!“ „Strýčku, jaký to je pták?“ „To je žežulka.“ „Tu mi zastřel.“ „Také nemohu; ona také žere hmyz. A ona je tak velký žrout, že v jednom lese ani druhou žežulku netrpí; pro dvě žežulky bylo by zde málo žrádla.“

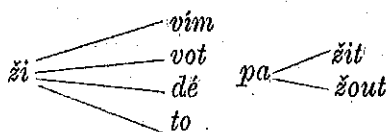
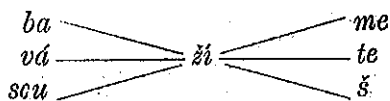
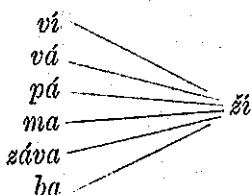
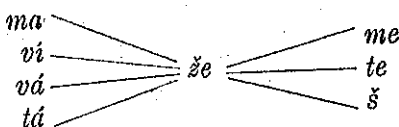
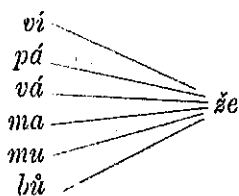
Nesl jsem málo ptáků domů; za to ale znal jsem dva užitečné ptáky, žluvu a žežulku.

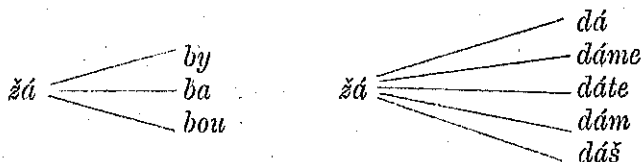
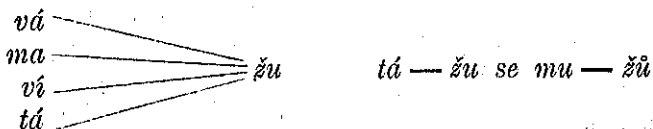
„Povězte mi, jaké ptáky jsem v lese viděl. Jaká je žluva? Žežulka mnoho žere; jak jí proto myslivci říkají? Proč mají myslivci žluvu rádi?“

„Slyšeli jste nyní: žluva, žežulka, žrout, žlutý, žravý, žere, užitečný. Kterou hlásku jste ve všech těch slovech slyšeli? — Hlásku ž; vyslovte ji všichni! Hleďte slova, kde bychom hlásku ž také slyšeli!“

„Teď hlásku tu na tabuli napíšu; vy pište ji ve vzduchu — na lavici — na tabulce!“

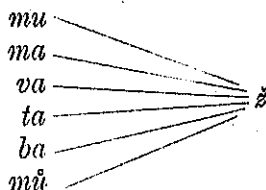
Pak hláskujme. Žáci již tolik znalosti mají, že, napíšeme-li ža na tabuli, nebudou to ani za že ani za ži čísti. Není tedy třeba teprve složky skládati.

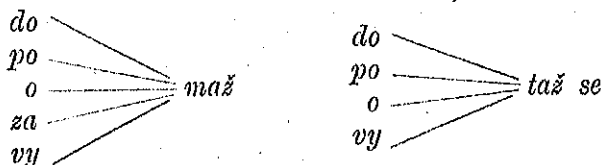

ú — žas.

Pak teprvé čtou a diktují se následující slova:

Pak každé, možno-li, s předložkami; jako:

Hláška c.

duše; saze; páže; žáby; zoutá; dým; živ.

Byl měsíc červenec; František měl už prázdniny. Zůstávali u lesa; otec jeho byl hajný. Hajný je asi tolik jako myslivec; dává pozor, aby v lese nikdo nestřílel, a nikdo stromy nesekal. Jednou řekl otec Frantíkovi: „Dnes přijede strýc; a zejtra tě vezmeme s sebou na hon.“ Ach, to bylo radosti; Frantík nemohl spát celou noc.

Ráno vyšli; otec a strýc měli ručnice, Frantík hůl. „Tam na pasece začneme“, řekl otec; a všichni tam spěchali. Paseka byla nízkým křovím porostlá; nejvíce rostl tam jalovec. Frantík jej trhal; a otec smál se, že bude dobrý na zvěřinu, kterou Frantík zastřelí.

Les ten patřil obci, proto říkali mu „obec.“ Přišlo tam více lidí na hon pomáhat; i páni z města přišli si střílet. Ten, kdo měl ručnici, byl lovec; kdo ale jen zvěř ze křoví vyháněl, byl honec. Honci šli napřed, až na druhý konec; udělali veliké kolo, a vyplašili zvěř. Zvěř uleknutá běžela před nimi a utíkala střelcům vstříc. Mnohý zajíc padl zde ranou z ručnice; a hosty to tak bavilo, že nešli domů, až na oblohu vyšel měsíc — až byla noc.

„Čím byl otec Františkův? Kdo k nim přijel? Co sebou vzali na hon? Kde počali honiti? Co tam rostlo? Jak se jmenoval každý, kdo měl ručnici? Jak ten, kdo zvěř vyháněl? Kam šli až honci? Co stříleli? Kdy šli domů? Co svítilo na nebi?“

Opakuj nyní veškerá slova: „Myslivec, otec, obec, jalovec, honec, střelec, noc, měsíc, konec. Co jste slyšeli?“

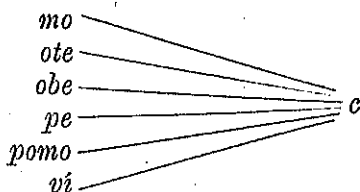
„Opět budu říkati, a co vynechám dořeknete vy:

Učitel: $\left\{ \begin{array}{l} \text{myslive-} \\ \text{obe-} \\ \text{měsí-} \\ \text{kone-} \end{array} \right.$ a žáci: $\left\{ \begin{array}{l} \text{c} \\ \text{c} \\ \text{c} \\ \text{c atd.} \end{array} \right.$

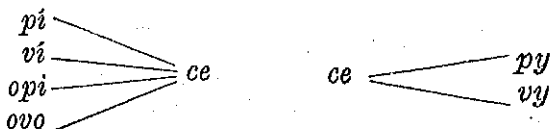
„Vyslovovali jste hlásku c. — Znaménko její jest toto (C velikých rozměrů). „Píšte je! ve vzduchu, na lavici, na tabulkách.“

„Jmenujte mi i vy slova, kde byste nějaké c slyšeli.“ Žáci jmenují. „Jak volá cvrček?“

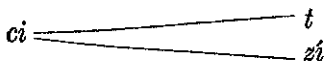
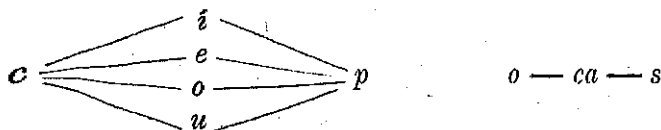
Pak jest žákům čísti z diagramu:

Po pilném čtení píší toto žáci při předřikávání učitelově. Pak následuje čtení slabik: ci, cí, cu, ců, ců, co, ca, cá, ce, cé.

o — ce — t

Hlávka č.

moc; fous; šíp; žito; záda; obava.

Antonín dostal na svůj svátek hračky. Aby pak mohl si i své soudruhy pozvati, řekl matičce: „Matičko, upeč dnes, prosím tě nějaký koláč; já si sem vezmu Karlíčka, a budem si hrát.“ Matička mu dávno slíbila, že mu nějaký koláč upeče.

Toníček sebral se odpůldne, a uchystal nejprve své hračky. Dostal ráno míc, bič a obruč, pak meč a tyč na prápor. Pak šel pro Karlíčka.

Když přišli, řekla k nim matička: „Kloučkové, teď svačte; pak jděte si na zahradu.“ Hoši se nasvačili, a šli, Toníček napřed, Karlíček v zadu. Bič, míc, obruč, meč a tyč nezapomněli; také vzal každý sebou koláč.

Koláče položili si na lavičku, a hráli sobě v zahradě; ano vzali do ruky i rýč a rýpali v záhonkách. Mlsná kočka přikradla mezitím se ke koláčům, a jeden koláč snědla.

Hoši dostali po běhání hlad; šli ke koláčům — našli jen jeden. „To je můj!“ křikl Karlík. „To je můj!“ volal Toník. „Já ti povím“, volal Karlík — budem o ten koláč bojovat. Tu máš tyč a já si vezmu meč; kdo koho zažene, toho bude koláč.“ Nastala mezi nimi krutá seč; dlouho se bránili, až Karlík tyčí dostal v obličej. Pustil meč a křik jeho proměnil se v pláč. To měl z toho, že pral se o koláč.

„Co upekla matička Karlíčkovi? Jaké dostal hračky? Čím rýpali v záhonkách? V co se proměnila jejich radost? Oč se prali?“

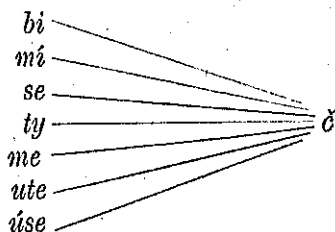
Učitel opakuje: „Koláč, bič, míc, tyč, obruč, meč, seč, pláč.“

„Co vynechám, řeknete vy:“

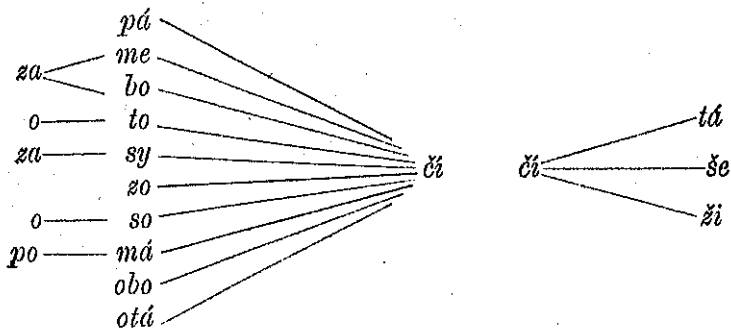
Učitel: { Me-
ty-
plá-
a žáci: { č
ě
ě atd.“

„Slyšeli jste hlásku č. Slyšíme ji v slovech: meč, seč, tyč, obruč. Zdali i v jiných slovech jest slyšeti? „Jak voláme na kočku? Žáci sami slova hledají.

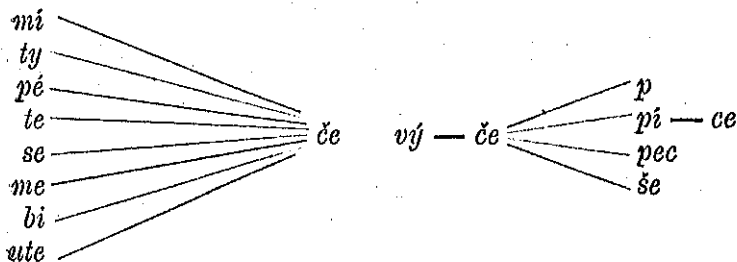
Pak čtí učitel se žáky z diagramu :

Po důkladném propracování, a když žáci vše dokonale znají psáti, čtou se i složky hlásky č se samohláskami.

pe — či — vo

po — či — ná
ča — sí
če — še

po — ú — čet

Hláška r.

cit; bez; dům; vůz; číše; fous; pažit.

Lubor se sestřičkou svou Marií vyšli sobě ven. Venku všecko zdálo se jim býti jako ráj; proskakovali se po louce, zašli k potůčku. V potoce shlédli rybky; plaval tam i malý kapr, a ten se nejvíce Luborovi líbil. Chtěl ho chytiti, ale kapr ujížděl pořád po proudu; Lubor s Marií za ním. Museli často dáti pozor, aby do proudu nepadli; a tak přiběhli až k boru. Říkali lesu tomu bor proto, že tam rostlo mnoho borovic. „Jak poznáš borovici“, ptala se Marie. Podívej se, dole má šedivou a na hoře zrzavou kůru.“ Byly tam ale i jiné stromy; jeden jmenoval Lubor, že to je javor, jiný opět habr. Zapoměli na rybičku, a dívali se po stromech. Tu na boru zahlédli čipernou veverku, tam zase na zemi lezl pěkný brouček, a tak se v boru bavili.

Najednou uviděl Lubor na zemi černé borůvky. Hned počali sbírat; neměli je kam dávat, tedy je hned jedli. Ale za dlouhou chvíli udělalo se šero, pak hodná, černá tma. Lubor ani Marie nemohli domu trefiti; nevěděli, kudy byli přišli. Vítr začal mezi stromy hučeti; ošklivý výr vylezl teď, a tiše po lese lítal; mnohý netopýr poletoval mezi bory. Lubor i Marie se báli. Po nějaké chvíli uhlídali, že obloha se červená; mysleli, že je to někde požár. To ale vycházel měsíček. I šli za měsíčkem, až přišli na kraj boru. Odtud již domu trefili.

Podruhé ale neodvážili se na večer zůstat v boru.

„Jak jmenoval se hošík? Co plavalo v potoce? (Jak se jmenovala ta ryba?) Kam až zašli? (Jak říkali tomu lesu jinak?) Jmenuj mi stromy, jež tam rostly! Co lítalo večer mezi stromy?“

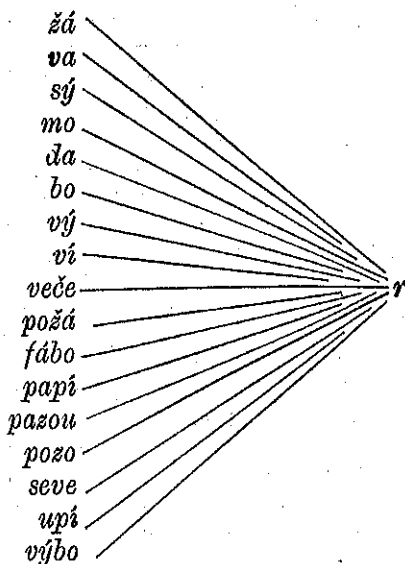
Učitel opakuj pak, důraz na hlásku r dávaje, tato slova: „Lubor, bor, kapr, pozor, habr, javor, výr, vítr, neropýr, večer, požár.“

Učitel:	{	ho-		{	r
		vý-			r
		javo-	žáci:		r
		veče-			r
		požá-			r

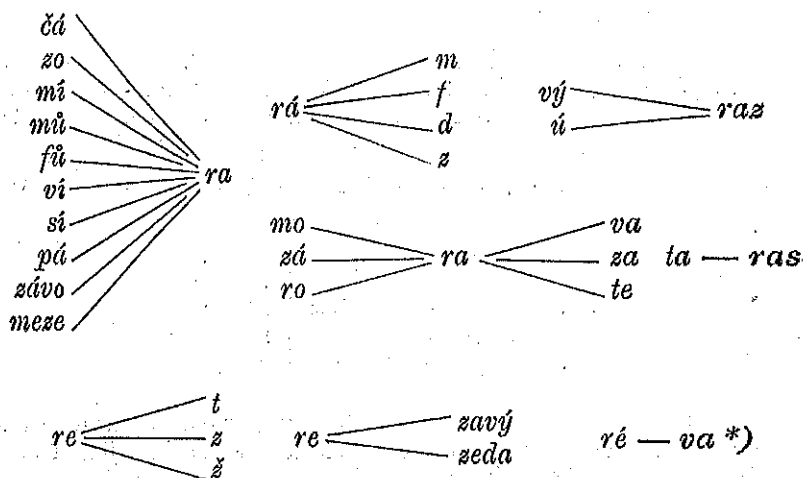
„Slyšeli jste r; zda i v jiných slovech v povídce naší je najdeme?“ Žáci pokouší se vyhledati slova uvedená, a i jiná r chovají. „Malý buben jak zní?“

Pak ukaž učitel, jak se píše; žáci totéž písmě píší ve vzduchu, na lavici, na tabulce.

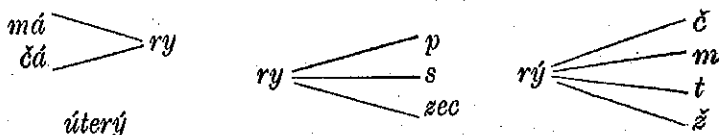
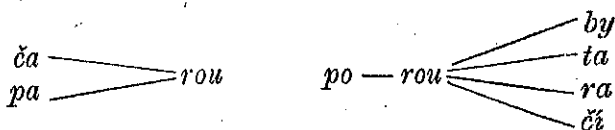
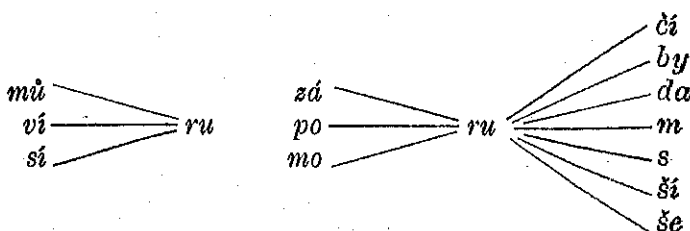
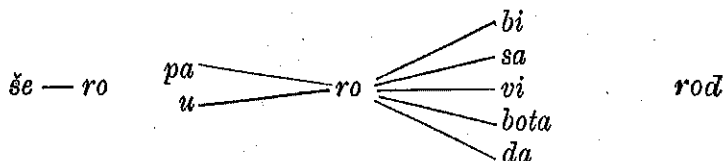
Přístup pak ku evičení se ve čtení na diagramu :

Pak prodělej učitel složky hlásky r se samohláskami :

*) Na -re nekončí žádné české podstatné jméno.

Hláška ř.

mapa; váda; saze; ruce; šat; číž; fábor.

Byl jeden rybář, a ten zůstával u moře. Moře je hluboká voda a v ní je mnoho ryb. Ty rybář chytal. I hodil do vody čerňen, a vytáhl rybu — krásného kapříka. Jak ji vzal do ruky, řekla mu: „Rybáří, pust mě!“ a rybář se lekl, pustil ji, a ona byla zas ve vodě.

Ryba mu pak řekla: „Cím chceš rybáří být?“ Rybář zůstával v bídné chaloupce; a proto řekl: „Chci pánem být!“ A ryba: „Jdi domů!“

Jak se leknul rybář, když uviděl, že místo chalupy dům tam stojí. Žena jeho, když uslyšela, jak se to stalo, mořila ho, a říkala: „Jdi k moři, a řekni kapříku, že rytířem chceš být!“

A žena zlobila se hůř a hůř, až rybář poslechl. A když přišel se břehu domů, viděl, že hrad je místo chalupy. Na dvoře stáli koně, a na jednom oři seděla rybářka, za rytířku oblečena. „Jdi k moři,“ řekla, „a řekni kapříku, že císařem chceš být!“

A řádila hůř a hůř, až rybář poslechl. A když přišel se břehu domů, viděl hrad, a v něm plno rytířů. Rytířové na zlatých císaři se klaněli. Rybářka řekla: „Jdi k moři, a řekni, že chceš jako Pán Bůh být!“ A řádila hůř a hůř, až rybář poslechl. Leč! Rybka ani se neukázala; moře se bouřilo, vítr hučel, hrom třáskal — a rybář, když se domu vrátil, našel zase jen bídnou chalupu. Že nebyl s málem spokojen, kapřík i to mu vzal.

O kom sem vypravoval? Kam rybář šel? Co lovil? do čeho? Čím se stal rybář? Co stálo na dvoře? Čím byl pak? Kdo se jemu klaněl? Učitel opakuj slova a zřetelně ř na konci slov vyslovuj. Pak opakuj ještě jednou sám: „Rybář, rytíř, císař, oř, moře.“

Co vynechám, řeknete místo mě:

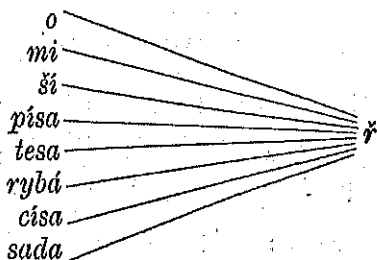
Učitel:	{	Rybá- rytí- císa- o-	a žáci:	{	ř ř ř ř atd.
---------	---	-------------------------------	---------	---	-----------------------

„Vyslovovali jste hlásku ř.“

„Povídejte mi slova z povídky, v nichž jste také ř slyšeli!“
Žáci opakují.

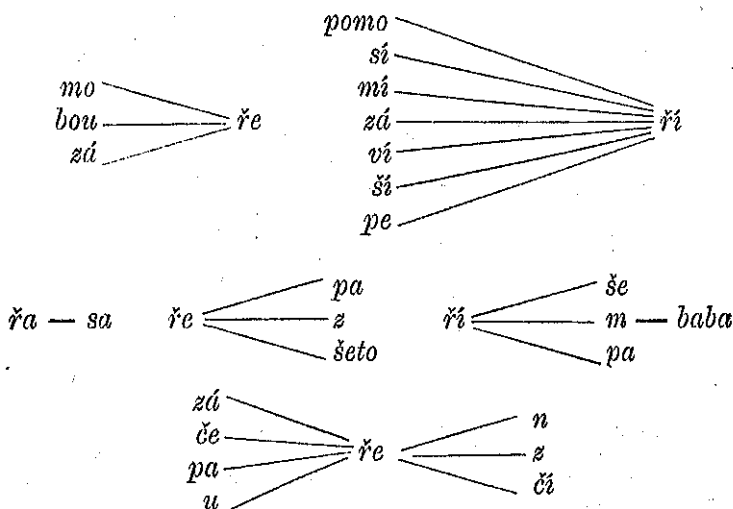
Učitel počni: „Hlásky ř má své znaménko. Pozor.“ Učitel je napíše; žáci píší je ve vzduchu, pak na lavici, pak na tabulkách.

Potom následuje čtení z diagramu:

Učitel pročti vše bedlivě se žáky; pak smaž, a táž slova diktuj.

Pak přikročí se ku spojování hlásky ř se samohláskami

Učitel diktuj i dále: páteř, poříz, řeřáb, řeřabatý, úřad, čemeřice.

Hlávka ř.

máta; bída; ráf; páv; říš; žatec; sazeč.

Pan učitel vždycky říkával: „Děti, nechte zvířátek na pokoji; neubližujte jim.“ Ale Pavel toho nebdal.

Když jednou ze školy šli, řekl k Pavlovi Ludvík: „Pavle, já vím o čmelích. Vybereme je.“ Pavel šel domů, a vzal s sebou hůl; Ludvík vzal dříví, sirky, a koudel.

Šli na pole; na něm zaset byl jetel, plný krásných červených kvítků. Včely a čmeli lítávají na jetel, proto že ve květu je mnoho sladké šťávy. A na mezi blíže jetele byla díra do země. Pavel vzal hůl, strčil ji do díry; za chvíli vyletěl čmel. „Jsou tam, jsou!“ volal Pavel.

Ludvík vzal koudel, pak dřívka a dal to na díru; všecko přikryl hlinou, a zapálil to.

Čoud z ohně šel do díry; ale přece žádný čmel ven neletěl.

Pavel byl nedočkavý; vzal hůl, rozhrabal popel, a žhavý uhel hodil do díry. Klekl si, a díval se jdou-li již čmeli. Najednou vyletěl jich z díry celý chumel, sedli Pavlovi na hlavu a žihadly svými ho pošťípali. Nařikal. Lidé, kteří nárek jeho slyšeli, vzali ho, a odnesli domů; Ludvík byl dříve utekl.

Pavel dlouho stonal, dlouho nemohl opustiti postel; a když se uzdravil, na jedno oko neviděl. Jeden čmel štípl jej do oka a on oslepnul.

„Jak jmenovali se ti rozpustilci? Kam šli? Co rostlo na poli? Co vzal Pavel s sebou? Co Ludvík? —

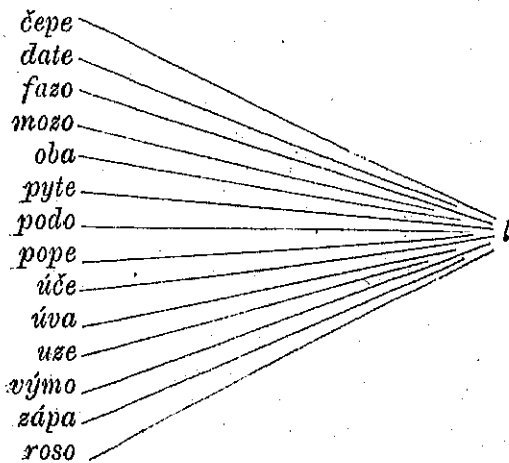
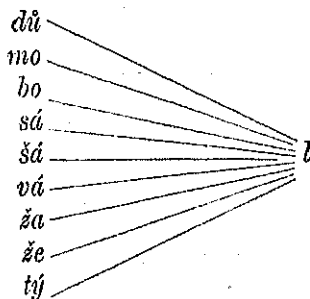
„Slyšeli jste: Pavel, pole, jetel, čmel, koudel, hál, popel, uhel. — Budu ještě jednou slova ta opakovati; co nevyslovím já, povíte vy:

Učitel:	{	hů- čme- uhe- jete- poste-	a žáci:	{	1 1 1 1 1
---------	---	--	---------	---	-----------------------

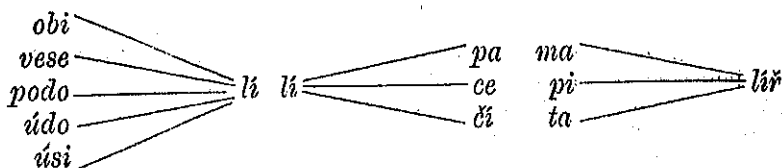
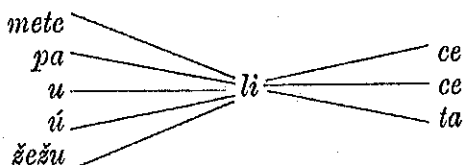
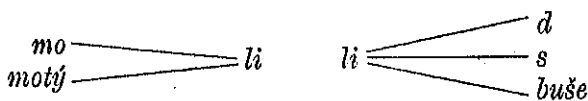
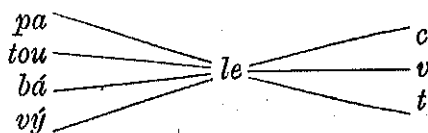
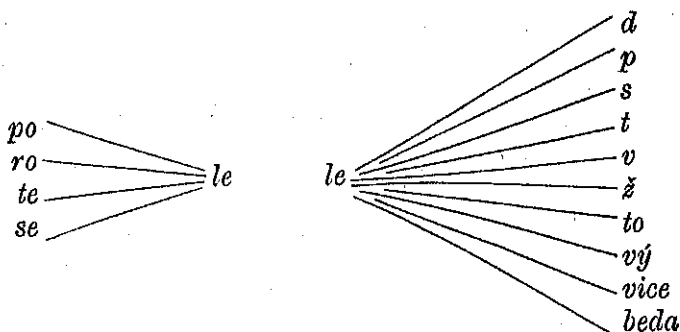
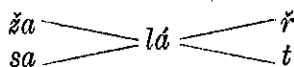
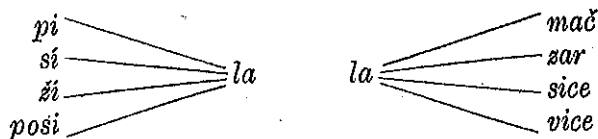
„Vyslovovali jste hlásku l; hleďte ji v jiných slovech v povídce obsažených!“

„Hláška ta má pro sebe znaménko; pište je ve vzduchu — na lavici na tabulce!“

Pak čtou žáci z diagramu:

Žáci čtou-li a píší to dobře, pak přístup ku hláskování:

do
vá
výmo

ly

ly

sý
ra

vese
poma

lý

či

má
če
po

lo

lo

m
s
v
že
vec
sos
pata

po
o

lo

vice
vo

sí
pi
posi

lu

lu

pice
bor
cie

ža luď do — li li — za

ma
pi
vese

lou

lou

če
že

pi — lou — si

Hláška *n*.

ruce; živá duše; filip; sýr; máteř;
zářečí; výbava.

Byl jednou pán, ten měl hrad, a celá zem kolem hradu byla jeho; proto říkali mu lidé zeman. Zeman ten měl psa, chrta; toho měl nesmírně rád, a nebyl by ho dal za nevím co. Zeman ten měl i stuhu, panoše, ten jmenoval se Jan. Jan chodil

s pánem na hon; chrt na krku měl řemen, a za řemen ten ho vodil Jan s sebou na hon.

Jeden den šli do lesa; i přišla na ně bouřka. V lese bylo tma; Jan klopytal o každý kořen, a při tom ztratil psa. Pes utekl, a nevrátil se více.

Pán chodil smuten; nejedl celý den, a plakal tak, jako kdyby ne pes, ale syn se mu byl ztratil. — A přišla jednou do hradu baba čarodějnice, a povídala pánovi: „Já mám psa; a dáš-li mě Jana, dám ti chrta.“ Pán dal Jana a dostal psa. Pán byl zase vesel; ale netrvalo to dlouho, pes mu pošel. Tu začal pán litovati, že za zvíře dal hodného Jana. Něco mu pořád říkalo: „Neměl's to dělati; to ti Pán Bůh neodpustí.“ I začal se pán modlíti, a dal vystavěti kostel se zvonici, a do ní zvon.

Leč jak začali zvoniti, dal se pán do pláče; trhal si vlasy s hlavy, neboť se mu zdálo, že ten zvon volá: „Jan, Jan za chrta dán.“ Tu pán sám začal na zvon zvoniti, a zvon tak nevolal. I zvonil pán celý týden, až ho jednou našli umrlého ve zvonici.

Pak byla vojna, kostel byl rozbořen; zvon padl do náhonu a dlouho tam ležol. Jednou šla zbožná žena máchat do náhonu len; najednou vytáhla zvon. Lekla se, zvon i len pustila — a zvon naposled zazněl: „Jan, Jan, za chrta dán!“

„O kom jsme si povídali? Čím byl Jan? Kam chodil pán s Janem? Koho s sebou vodili? Co měl pes na krku? Koho dal pán za ztraceného psa? Co dal pán vystavěti? Co do zvonice? Jak zněl zvon? Jak dlouho zvonil pán. Kam se poděl zvon? Kdo jej vytáhl? Čím? Odkud?“

„Slova, která jste mně nyní za odpověď dávali, budu opakovati ještě jednou sám. Pán, zeman, týden, Jan, řemen, hon, zvon, den, len, náhon.“

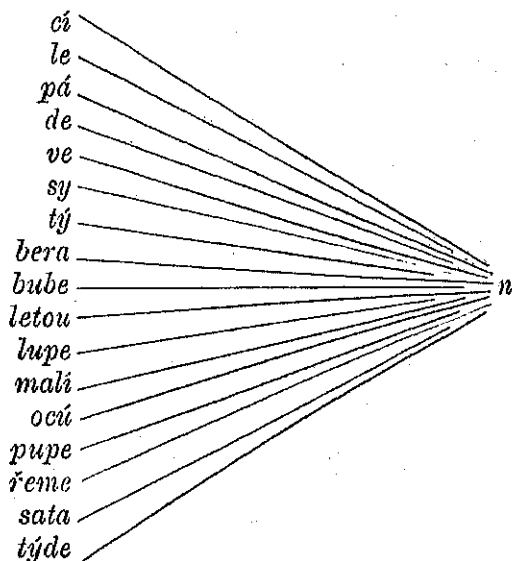
„A opět budu je říkati; leč co opomenu, řeknete vy za mě:“

Učitel:	{	Ja- pá- ho- le- de-	žáci:	{	n n n n n atd.
---------	---	---------------------------------	-------	---	----------------------------

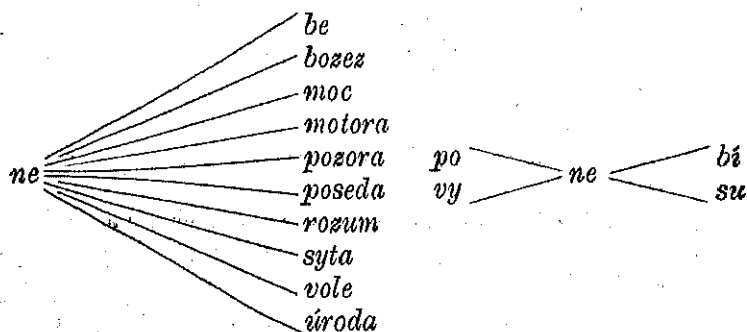
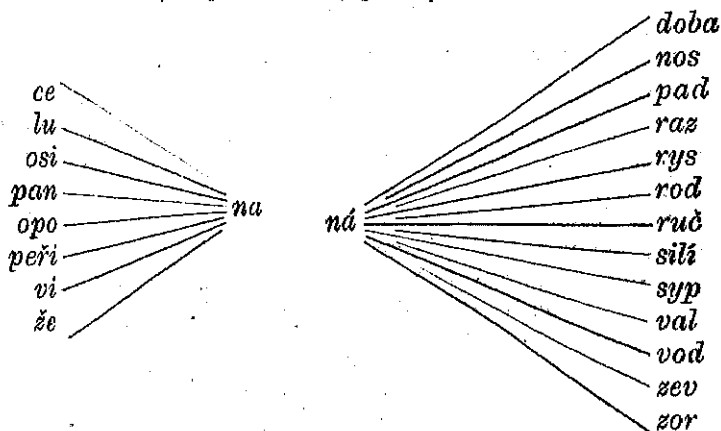
„Kterou hlásku jste nyní vyslovovali? Naleznete ji v jiných slovech? Hleďte!“

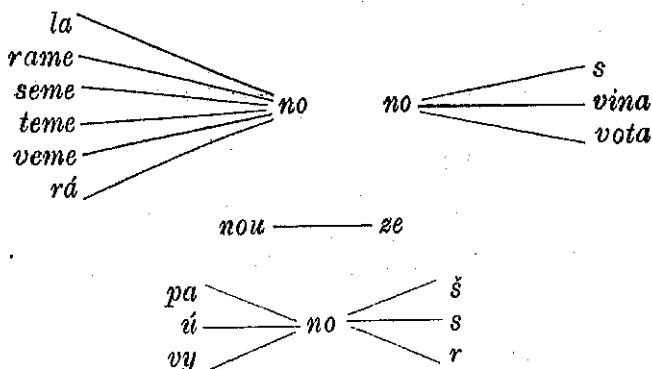
Pak přikročím ku psaní; žáci píší ve vzduchu, na lavici, na tabulce.

A píší-li dobře, čtou:

Ótou-li to žáci, a píš-li hbitě, přístup ku čtení složek:

Hláska *l*.

Žito; doba; naše ves; cizí fůra; pán;
lamač; řez.

Karlík byl hodný hoch; ošklivou ale měl vlastnost — rád mísal.

Vyšel si jednou na procházku, na otevř. palouk; tam sobě poskakoval a si hrál. Bylo mnoho květiněk na palouku; rostl tam větší mák, mazaneček, koukol zase blíže pšenice, u meze šípek. Karlík trhal květy a uvázal z nich kytku.

Uprostřed louky stál buk, pod něj Karlík si sedl. A jak sedal, uviděl, že roste u buku rostlina s krásným fialovým květem; na ní pak visely červené třešničky. (Obraz lilku — *dulcamara*). Karlíkovi zachtělo se třešniček; i jedl je, a byly dost sladké.

Za chvilí začala se mu hlava točiti, v ústech jako kdyby oheň měl. I počal dělati povyk, a pustil se v nesmírný nářek. Lidé ho slyšeli; i dovedli ho domů. Tatínek poslal hned pro lékaře; lékař řekl: „Tys jedl lilek!“ On snědl ovoce jedovaté rostliny. Lékař předepsal mu lék, bez něho by byl Karlík umřel.

Pak více nemlsal.

„Jak se jmenoval hošík, o kterém jsem vám povídal? Kam si vyšel na procházku? Jaké květiny tam rostly? Co z nich Karlík uvázal? Kam si pak sedl? Co uviděl? Co se mu stalo? Co dělal, když začala se mu hlava točiti? Pro koho poslal tatínek? Co mu lékař předepsal?“

„Říkali jste mi slova: Karlík, palouk, mák, mazaneček, koukol, kytka, buk, lilek, nářek, povyk, tatínek, lék.“

„Budu je opakovati ještě jednou, a co nedorěknou já, povíte vy.“

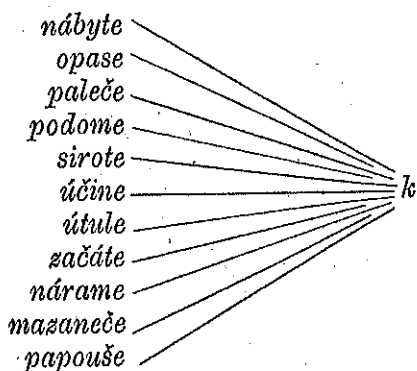
Učitel:	{	má- bu- lé- palou- povy- náře- lile-	a žáci:	{	k k k k k k k atd.
---------	---	--	---------	---	--------------------------------------

„Kterou hlásku jste vyslovovali?“ Hledejte tutéž i v jiných slovech. Jak volá žežulka? —

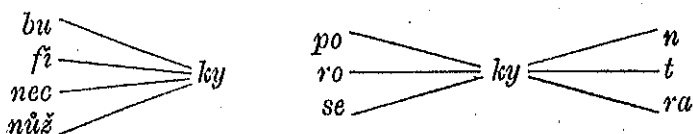
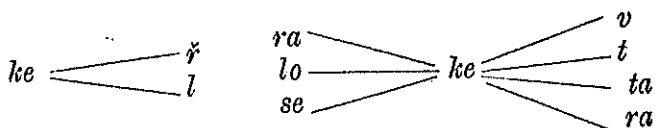
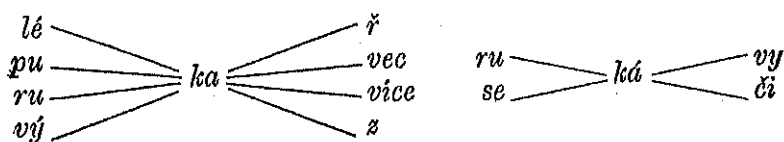
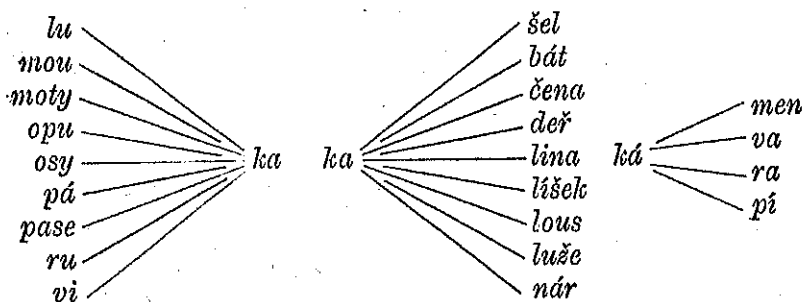
„Hláška ta má pro sebe znaménko: pište je vzdnehu, na lavici, na tabulce. — Budeme čísti:“

bý	_____	k
bu	_____	
lé	_____	
lu	_____	
má	_____	
ro	_____	
sa	_____	
so	_____	
va	_____	
žá	_____	

cele	_____	k
lalo	_____	
lele	_____	
lile	_____	
ležá	_____	
malí	_____	
meze	_____	
moze	_____	
náře	_____	
oma	_____	
palou	_____	
píse	_____	
polá	_____	
poto	_____	
povy	_____	
řáde	_____	
říze	_____	
rulí	_____	
šipe	_____	
síče	_____	
sivá	_____	
úro	_____	
úto	_____	
venc	_____	
výro	_____	
páte	_____	

Když žáci to byli přečetli a napsali, přístup ku hláskování.

o
lý
ví
lou
dý
ru

ko

ko

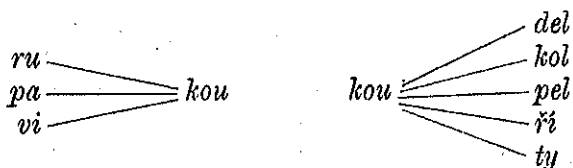
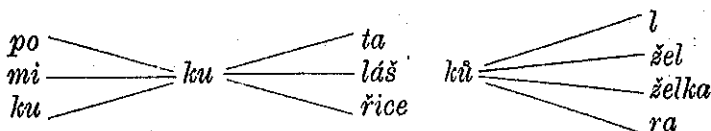
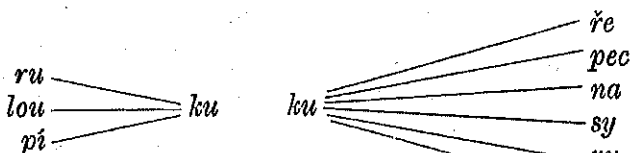
mora
már
bereg
byla
cour
lář
láč
leda
leno
lík
lomaz
lozub
mán
nev
nec
pec
pí
pyto
rál
rek
řen
ráb
ryto
runa
s
š
satec
šile
tel
touč
v
vář
zel

la
o
po
rá
ú
zá

ko

mec
v
ra
s
l
n

ku — ku!

Hláská *h*.

**hpa; máry; deset žáků; nůše na záda; číva;
řím; oín; býk; fakule.**

Jednou po poledni počali zvoniti. Zvonili velkým zvonem, a ten měl tak smutný hlas, jako by plakal. „Dej mu Pán Bůh nebe“, řekl tatínek, když zvon uslyšel.

Někdo umřel; zvonili mu hrana. „Půjdeš se mnou,“ řekl mi potom tatínek. Ustrojil jsem se; šli jsme za město. Zvon pořád hučel. Přišli jsme až na hřbitov. Hřbitov byl jako zahrádka; na každém hrobě bylo hromadu květin.

Pak slyšeli jsme smutný zpěv; a za chvíli přišel pohřeb. Šli jsme až ku hrobu, co měl zemřelý vykopán.

Hrob byl hluboký dolík, dlouhý, úzký, vedle něho vyházel hrobař hromadu hlíny. A z té hlíny, z těch černých hrud konkaly ještě kosti a hnáty těch, kteří dříve tam byly pohřbeni.

Brzy přinesli truhlu, v níž zemřelý ležel. Byla černá, na ní kříž a železné kruhy; víko bylo hřeby zatlučeno. Kněz se pomodlil, pokropil ji; přátelé udělali na truhle kříž, a hrobař ji pomalu pouštěl do hrobu.

Přátelé hleděli ještě za ní do hrobu, vzali hroudu hlíny, a hodili ještě na ni. Pak plačky odešli.

Já jsem plakal nad hrobem také . . .

Co slyšíme, když se zvoní se zvonem? A zvoní-li se zemřelému, jak to jmenujeme? Jak jmenujeme místo, kde mrtvé pochováváme? Co bývá nasázeno na hrobech? Co jest hrob? Jak se jmenuje muž, který jej kopá? Co vykopá hrobař? Co ještě? V čem nesou mrtvého na hřbitov? Čím bývá víko přibito? Kam dají mrtvého? Co naň ještě hodí přátelé? —

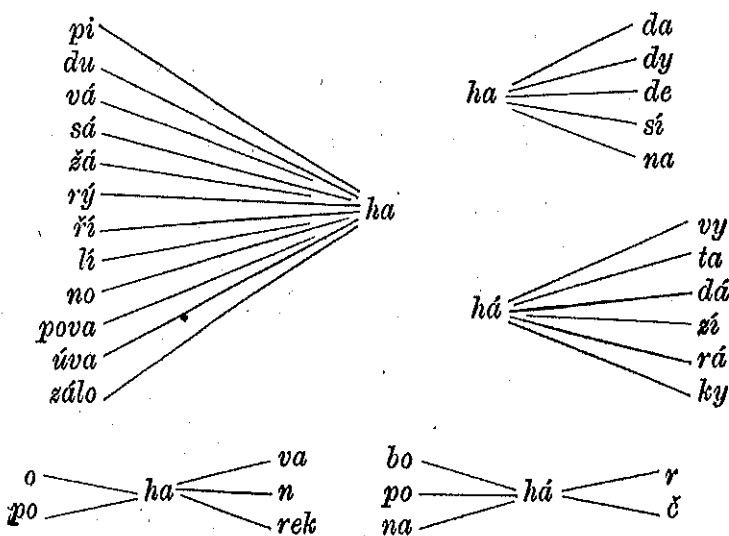
„Slyšeli jste slova: hlas, hrana, hřbitov, hrob, hlína, hrouda, hnát, truhla, hřeb — kterou hlásku jste ve všech těch slovech slyšeli?“

„Hlásku **h**; zda-liž ji i v jiných slovech slyšíme? — Jak děláme, když se na hlas smějeme? (Haha!) Když se někomu vysmíváme? (Hehe!) Jak zvoláme, když někdo nám vyhrožuje a my se ho nebojíme? (Ohó!) Jak volá kočí, když chce, aby kůň táhl? (hat hý!)“

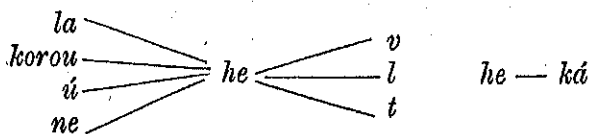
„Hlásku tu si také napíšeme; ve vzduchu — na lavici — na tabulce!“

Když žáci dobře píší, přistoupí se ku psaní složek.

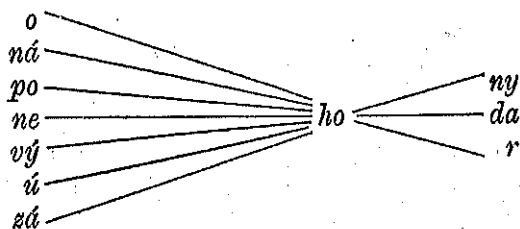
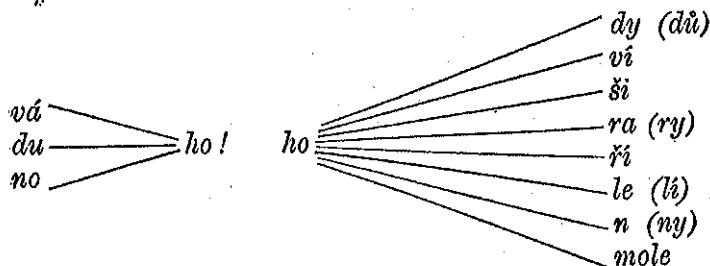
„Smějeme se *haha!*“

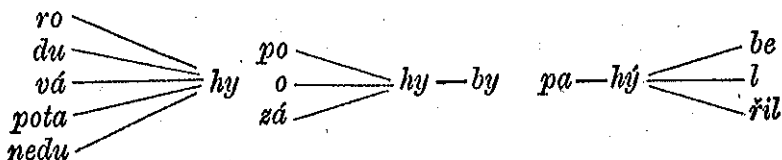
„Smějeme se i *hehe!*“

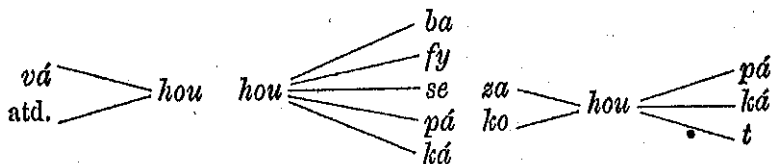
„Voláme také hohó!“

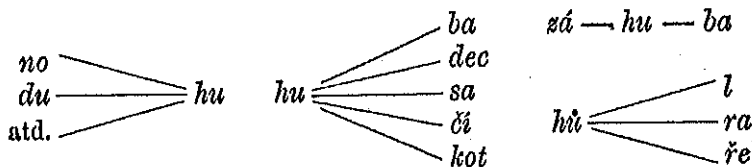
„Na kouč voláme hý!“

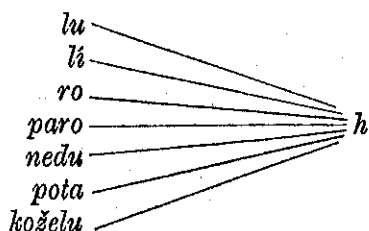

„Dítě, kolébá-li bratříčka, volá: hou-hou!“

„Vítr hučí — hū-hū!“

Hláska *ch*.

**rytec na kámen; pilař; život; fazol; bíč;
šos; duha.**

Byl starý muž, již šedivý, a ten měl velké jmění. Měl a tvrdé srdce; ucho jeho neslyšelo, když **chudobný** o **chl** prosil. On, co peněz měl, všecky schoval, a měl jich pl kožený měch.

Když přišel **chudobný**, a prosil o **chle**b, řekl mu: „Js lenoch, mohli byste pracovat“ — a viděl třeba, že **chudému** rul nebo noha scházela — že byl **chromý**. On neslyšel, jak **chudob** si vzdechl, ano tropil si ještě z něho smích. To nebylo hezk a lidé říkali: „Pán Bůh mu to oplátí.“

Byl tmavý večer; vichřice hučela, a **chumáče** sněhu vá do oken. Někdy tak silně to bouřilo, že okna se **chvě**la. Sta lakomec seděl doma, oblečen v **kož**ích, a na ústech jeho by viděti smích. Smál se, neboť před sebou měl opět **mě**ch s peně. Když vítr oknem zatřásl, leknul se; jak ale přestal, **smí**ch za byl na rtech.

„Buch! buch!“ zatloukl někdo na dveře. Lakomec se lehl jaký spěch měl, když naplňoval peníze **mě**ch. „Buch! buch tloukl někdo po druhé. Stařec cítil, že v komoře jeho je jaký **puch**; bál se otevřítí — tu dveře samy povolily — do komo vrazil dým — stařec uchopil **mě**ch — běžel a ve spěchu **pa** na hořící schody. Nebylo pomoci — shořel; neboť **ne**dbal i **popl**ach, jaký sousedé učinili.

Měch s penězy našli lidé později ve sklepě, kam byl **pu** padl; peníze rozdány **chud**ým.

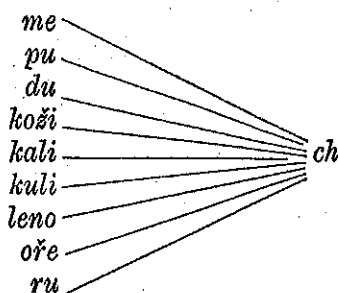
„Jakou sestránku měl stařec na peníze? Jak říkal **chudob** němu, jenž přišel prosit? Co udělal vždy **chudobný**? Co si udělal stařec skoro vždy z **chudého**? V co byl stařec oblečen? C cítil stařec, když s penězy utíkal?“

„Zopakuj vám ještě jednou ta slova; **mě**ch, **lenoch**, **vzde**chl **smí**ch, **kož**ích, **puch**.“

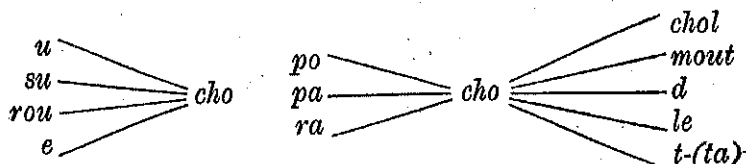
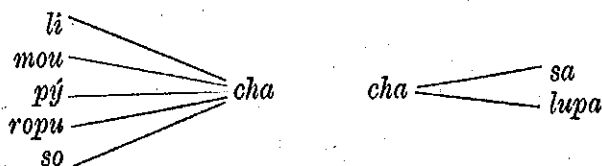
Učitel: $\left\{ \begin{array}{l} \text{mě-} \\ \text{leno-} \\ \text{vzde-} \\ \text{smí-} \\ \text{pu-} \end{array} \right.$ a žáci: $\left\{ \begin{array}{l} \text{ch} \\ \text{ch} \\ \text{ch} \\ \text{ch} \\ \text{ch.} \end{array} \right.$

„Slyšeli jste hlas *ch*; zdali jej i v jiných slovech slyšíme?“
 Žáci jmenují. „Napište si znaménko pro hlas ten. Znaménko
 hlasu *ch* skládá se ze dvou písmenek, obou vám známých:
 z *c* a *h*. Pište jej ve vzduchu! — na lavici — na tabulce!“

Diagram:

Po důkladném probrání přistoupí učitel ke složkám.

ba — chor

chy — ba
ka — chel

chý — še

chu — mel
máč

Hláska j.

**chumelce; oharek; čeřen; žába; sova; záře;
duše; pytel fíků.**

Zima přestala; závěje sněhu roztály, louky i pole se za-
zelenaly. Byl máj. Chlapci vesele zazpívali:

„Vítej, vítej, máji,
my jsme tobě rádi.
Vítej jaro lbezné,
obilíčko zelené.“

A chlapci vycházeli na louku, aby se proskočili. Na louce
kvítka pučela, a na ně sedal včelek roj, aby sladký med z nich
ssály. Ptactvo opět stavělo svá hnízda v háji; a kdo do háje
sobě vyšel, v tom zpěvu, a v té vůni, myslil, že je v ráji.

A na ten čas přišly velikonoce. Na zelený čtvrtek přestali
zvonití; místo zvonění bylo slyšeti řehtání. Roj chlapečů rozběhl
se v poledne po městě, řehťali a při tom volali, jak měli obyčej:

„Jidáš nevěrný,
jako pes černý
kopal jámu
Ježíši pánu,
aby ho jal,
ukřížoval.“

A když přišla slavná neděle, pak velkonoční pondělí, jiný
obyčej chlapci měli. Upletli pomlázky, a dům od domu zpívali:

„Paní jde s louky,
nese mísu mouky;
bude-li jí maličko,
přidá ještě vajíčko!“

Hospodyně pak dávaly jim malovaná vejce. Hle, jak ra-
dostně počíná jaro pro hodné dítky!

„Jak se jmenuje čas, kdy sluníčko zas teple hřeje? (Jak ten
měsíc?) Co poletuje na lukách? Jak říkáme lesu jinak? Jak
jmenovala se zahrada, ve které Adam žil?“

Záci odpovídají slovy: jaro (máj), roj, háj, ráj.

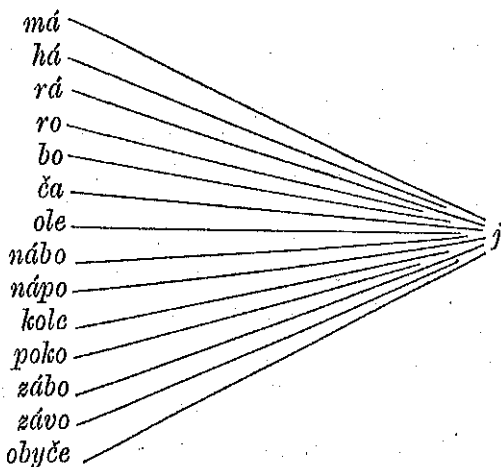
„Budu vyslovovati; vy vyslovte, čeho opomenu:

Učitel:	{	má- ro- há- rá-	a žáci:	{	j j j j j	atd.
---------	---	--------------------------	---------	---	-----------------------	------

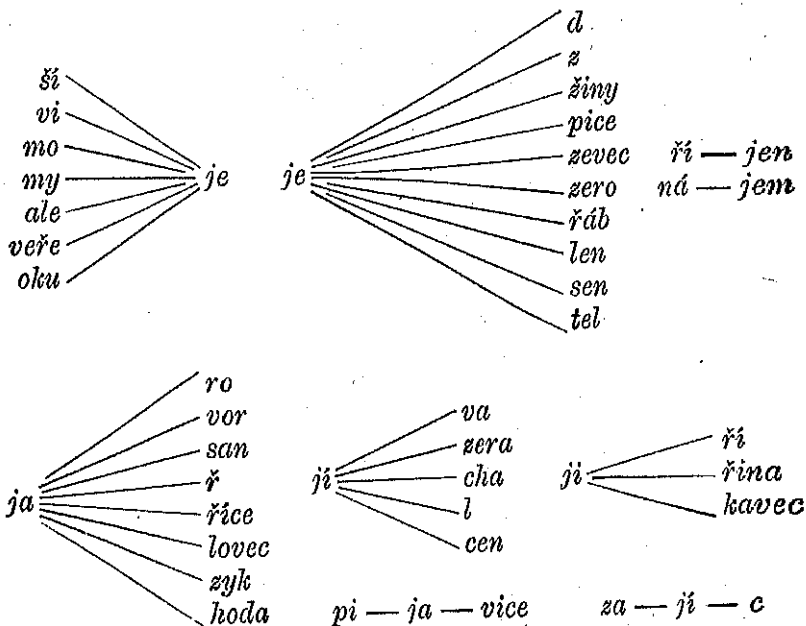
„Slyšeli jste hlásku j; jmenujte mi jiná slova, v nichž byste hlásku tu slyšeli!“

„Budeme ji psát!“

Pak čte z diagramu:

Po bedlivém čtení a psaní prober i složky.

Hláska *ě*.

buk; tuk; had; ůch; řemen; lup; žok; jícen;
jásot; zajíc; fůra.

Bylo teplo; Věslavovi zachtělo se koupele. „Matinko, půjdu se koupat, dovolíš mi?“ Tak ptal se matinky. „Ale půjdu s tebou,“ řekla matka. Šli. Na cestě stavili se v krámě. Matinka řekla, aby jí kupec dal nějaké kalhoty ku koupání, jimž plovky říkáme. Kupec je vložil, a matka řekla Věslavovi: „Teď si *vyber*, máš velký *výběr*!“

„Jak řekla matka Věslavovi? Nepozorujete, že jsou tu dvě skoro stejná slova? Která to jsou? Napišeme si je. Že jsou podobná, napíše je *podobně*; že nejsou stejná, napíše je *nestejně*:“

vyber — *výběr*.

„Přečtete ta slova! Vícekrát!“ —

Věslav nevěděl, které si má vzít. Kupec řekl: „Ve všech se to hezky *koupe*, bude to dobrá *koupě*.“

„Jak řekl kupec? — Zdalíž zde slyšíte podobná sobě slova? Která? —

„Napiši je:“

koupe — *koupě*.

„Čtete!“

Věslav v zadržadě utrl si jedovatou rostlinu. A když se koupal, řekla mu matka: „Ruce si *omej*, měls v nich *oměj*!“

„Jak ho napomínala matka? Slyšíte-li zde podobná slova? Která? Napiši je:“

omej — *oměj*.

(Spřežku *st* žáci nečtou; pročoz jen ústně podej se rozdíl mezi *vést* a *věst*.)

Nyní stojí na tabuli:

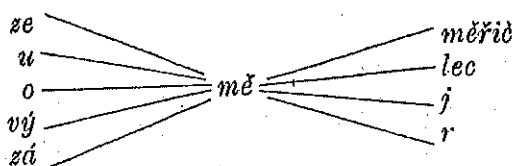
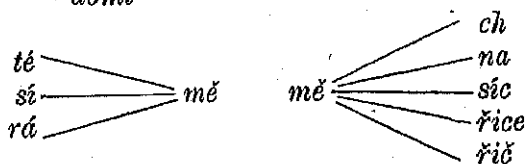
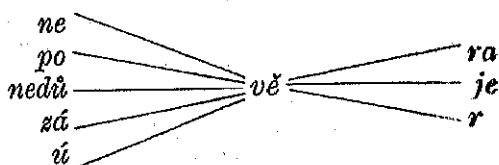
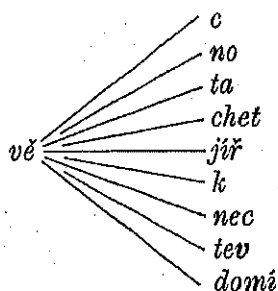
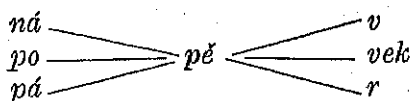
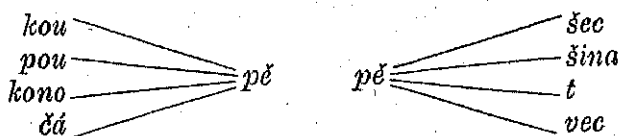
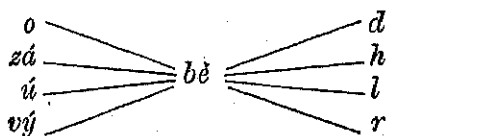
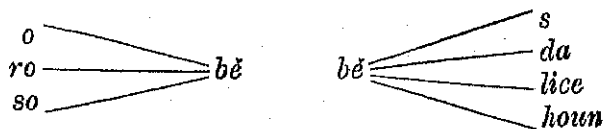
<i>vyber</i>	<i>výběr</i>
<i>koupe</i>	<i>koupě</i>
<i>omej</i>	<i>oměj</i>
<i>ve</i>	<i>vě</i>

„Pozor! Nyní budu čísti sám!“

Vyber, *koupe*, *omej*, *ve* (hodně tvrdě) —
výběr, *koupě*, *oměj*, *vě* (hodně měkce).

„Čtete i vy tak!“

„A jak poznáme, máme-li měkke to e čísti. Nad e je pak malý háček. Jak budete čísti tedy:“

Hláška ř.

pachole; věž; měřice; kačer; bouda; záhon;
jetel; pěší si sedá.

Bylo jaro; slunéčko počínalo zemi rozehřívati. Led roztál; rozpuhal se na řekách a ve velikých kusech plovat dolů po řece. Malý Ladislav díval se, jak kusy po vodě se honí; zůstávalť tatínek zrovna u řeky. Přišel večer. Tatínek pravil: „Daleko tam na horách roztál sníh; všechny potoky jsou plny vody a možná, že přijde povodeň.“

Ladislav nevěděl, co povodeň jest; tatínek pravil: „Při povodni přivalí se tolik vody, že se naše celá ves potopí, a od kostela bude viděti jenom báh.“ Ladislav se leknul a strachy schoulil se pod peřinu.

Řeka hučela; v noci za ticha to bylo brozné. Pojednou uslyšel Ladislav křik; vyskočil z postele. Skočil do něčeho studeného; byla to voda. Voda v řece vystoupila, a tekla jim až do domu. Sňh i kuchyň byly plny vody. Ladislav dal se do křiku. Venku byla tmavá noc; lidé volali o pomoc, utíkali na loďky, aby jen se neutopili. Aby pak bylo viděti, mnoho jich v ruce drželo pochodně. I k domu Ladislavova otec připlouli s lodí; otec tam vstoupil, i matka. Ale Ladislav kročil podle loďky, loďka sebou škubla, a on po hlavě spadl do vody. Bázeň a leknutí rodičů byly veliké; matka naříkala, otec volal o pomoc.

Ladislava nesla voda dál, kde byla největší hloubka, tůň, prohlubeň. Studeň nemohla býti hlubší, než byla tam řeka. Každý myslel, že Ladislav se utopí. Rybář jeden však neznal, co je bázeň, nebál se, skočil proň a šťastně ho vytáhl.

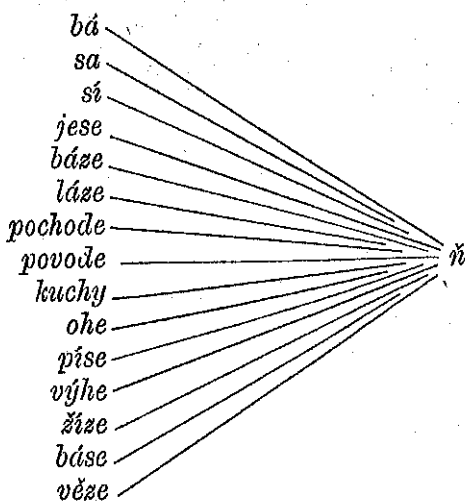
Byla to chladná lázeň, ve které Ladislav se vykoupal. Rozstonal se z toho. Hlavu měl horkou jako oheň, celé tělo ho páliło, a ústa, říkal, že má horká jako výheň. Mnoho pil; neboť potřeboval, aby schladil svou žízeň. A když pak se pozdravil, říkal: Dlouho budu pamatovati na svou lázeň.“

Rozleje-li se voda ze řeky do města, jak tomu říkáme? Jak říkáme světnici, kde se vaří? Jak jmenujeme jámu, ze kteréž okovem vodu točíme? Aby bylo ve světnici teplo, co musí matinka v kamnech rozdělati?

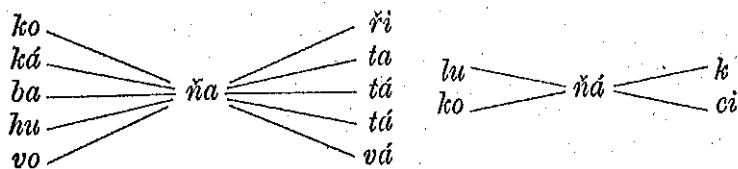
„Slyšeli jste nyní slova: povodeň, kuchyň, studeň, oheň; co nepovím, dopovězte vy!“

Učitel:	{	povode- kuchy- stude- ohe-	a žáci:	{	ň ň ň ň
---------	---	-------------------------------------	---------	---	------------------

„Kterou hlásku jste slyšeli? Zdali pak ji i v jiných slovech slyšíme? Povězte mi! — Napíšeme si ji. Pak čteme z diagramu:

Pak vysvětlí složku *ňá*:

„*Pečené* jest maso *pečené*.“ Opakuj ty! co jsem řekl. V tom, co jsem nyní vyslovil, a co vy jste řekli, jsou dvě slova velmi sobě podobná; která to jsou?“ Napíši je obě na tabuli:“

pečené — *pečeně*.

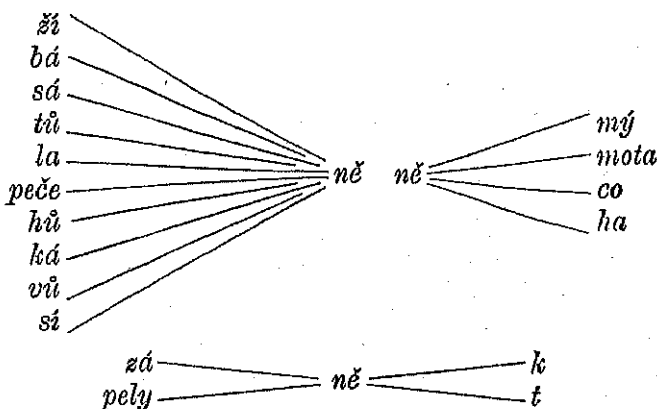
Pocestný šel kolem řeky, Tam ptal se hošíka: „Jsou zde *táně*? Hoch řekl: *Tu ne!* — Opakuj mi, co řekl pocestný? Co řekl hoch? Máme zde některá slova podobná? — Opět si je napíšeme:

tu ne — *táně*.

<p><i>pečené</i> — <i>pečeně</i> <i>tu ne</i> — <i>táně</i>.</p>

„Přečtu, co jest na tabuli. Nejprvé co stojí v levo, pak co v pravo. [Co v levo — hodně tvrdě, co v pravo — hodně měkce!] Vy slyšíte, že ta slova jsou sobě *podobna*; cítíte ale, že nejsou *stejná*. Zda-liž pak jsou stejně psána? *Podobně*; ale něčím se liší.“

„Co stojí ve slovech po pravé straně vždy nad e? Hleďte, *proto se to tak měkce čte!* Proto čteme pečenně (měkce!), tane (měkce!) Zda-li byste i slabiku ně přečetli? Zkuste:

„Babička sbírala v lese rostlinky a trhala je i s kořeny. Hoch se jí ptal: „Babičko, co děláte s kořeny?“ A ona řekla: „Kořeny dávají koření!“ „Jak řekla babička? Vyslov to ještě jednou! Co myslíš — zda-liž pak tam jsou nějaká slova, která by byla sobě podobna? Pověz je! Jsou si podobna; zda-li pak jsou ale stejná? Zníjí stejně: kořeny — koření? Nezní stejně. Napišeme si je tedy *podobně*, ale *nestejně*.

kořeny — koření.“

Pak dále:

„Hoch přinesl pivo; tatínek nalil ho do sklenice. Hoch řekl: „Pivo má *pěny*“; tatínek řekl: „Pivo se *pění*.“

„Co řekl hoch? co tatínek?“ Přivedu děti opět k tomu poznání, že slova ta jsou si podobna, ale že jsou *nestejná*.

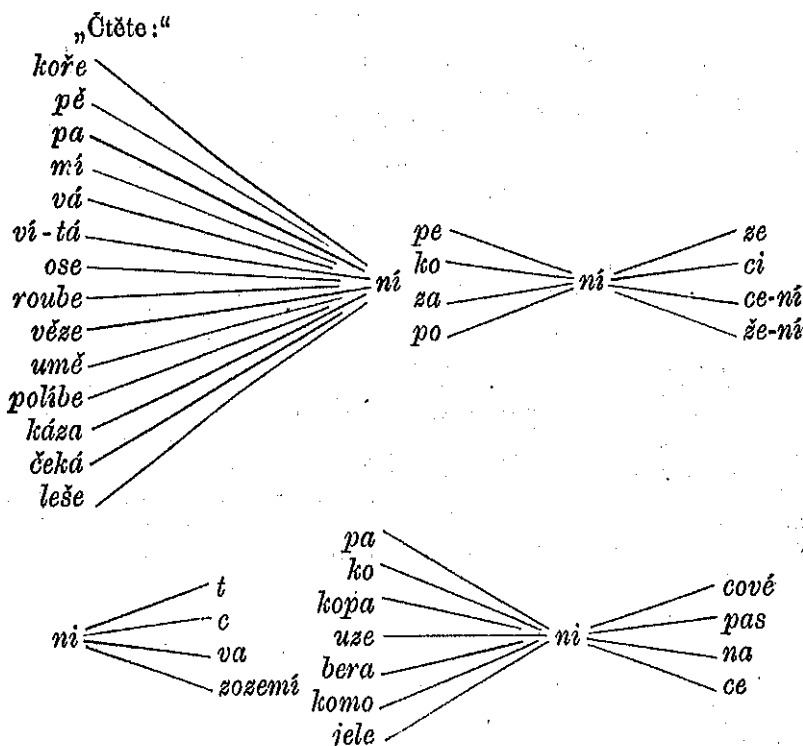
Pak čtu s tabule:

<i>kořeny</i>	<i>koření</i>
<i>pěny</i>	<i>pění</i>

Á když jsem vše po levé hezky tvrdě a po pravé hodně měkce přečetl, velím:

„Čtete to tak s tabule, jak já jsem to četl.“

Á když všichni dobře čtou, vyslovím pravidlo: „Stojí-li po n y neb ý, čte se slabika ta tvrdě; stojí-li tam ni nebo ní, čte se měkce!“

Hláska *t*.

Chlapec trhal v cizí zahradě jablka. Uviděl pak, že hlídač k němu jde; rychle *utek*, dal se na *útěk*."

"Napišeme si obě slova: *utek* a *útěk*. Co pozorujete: u-*tek* — ú-*těk*. Zdali pak poslední slabiky stejně znějí: *tek* — *těk*? Ony nezní stejně. Zdaliž jsou stejně psány? Zajisté že ne! Přečti mi ty! slovo první! slovo druhé!" To mnohokrát se opakuje; pak dále:

"Tesař zahálel. Šel okolo pán, a ptal se ho: Proč nepracuješ? On řekl: Mne to mrzí. A pán mu odpověděl: Jen *teš*, svou práci se *těš*!"

"Jak řekl pán tesaři? Zde máme dvě *skoro* stejná slova: *teš* a *těš*. Zdaliž pak stejně znějí? zdaliž je budeme moci stejně napsati? zajisté ne. Napiši je!"

teš! *těš*!

"Čtěte mi slovo první! slovo druhé!"

Pak dále:

„Přišel muž k řezníkovi, a vedl tele. Řekl mu: Pane, kupte to *tele*, je flusté po celém *těle*.“

„Zda i zde nějaká k sobě podobná slova máme? *tele* — *těle*. Napiši je opět k ostatním. Čti mi první z nich! druhé!“
Tak stojí na tabuli šest slov:

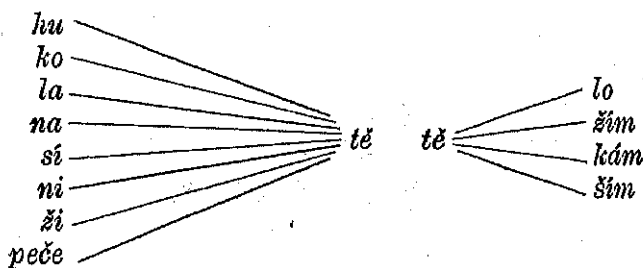
<i>utek</i>	<i>útěk</i>
<i>teš</i>	<i>utěš</i>
<i>tele</i>	<i>těle</i>

„Dívejte se dobře na ona slova po pravé straně. Něco asi na nich vidíte, co na levé schází! — Ano, vidíte tam háčky. Nad čím jsou napsány?“

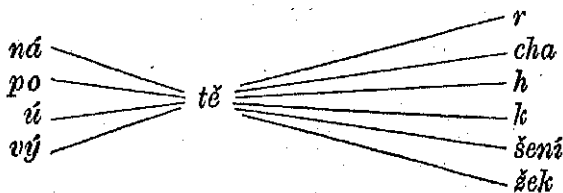
„Dobrý pozor nyní! Budu čísti všecka na levé, pak všecka na pravé straně, zdaž také něco sluchem nerozeznáte.“ Čtu pak *utek*, *teš*, *tele* hodně tvrdě, *útěk*, *těš*, *těle* hodně měkce. I žáci musí tak čísti. A když šest těch slov řádně čísti se naučili, připiši jim ještě:

těká *těká*
těž *těž!*

Pak diktují následující, když to dříve přečtou:

ře — tě — zy;

„Slyšeli, četli a psali jsme: *latě*, *sítě*, *nítě*, *pečetě*, *hutě*.“

„*Latě*“ — kolik jich jest? Zajisté více! Jak bychom řekli

o jedné lati? *lať*;
 o jedné huti? *huť*;
 o jedné niti? *niť*;
 o jedné síti? *síť*;
 o jedné pečeti? *pečet*.

Budu říkati slova ta ještě jednou; co vynechám, řeknete vy:

Učitel:	{	la- si- na- ni- peče-	žáci:	{	ť ť ť ť ť
---------	---	-----------------------------------	-------	---	-----------------------

Co jste slyšeli? *ť*.

Prvé psali jsme *latě* takto: [latě] . . . *latě*.

Řekneme-li „*lat*“, slyšíme ještě nějaké *e*? Ne, tedy umažu je. Čtete, co zbylo: [lat']. Háček ten dá se blíže, skoro na poslední hlásku, *lať*.

Čtete nyní! *lať*. Kdo dovede tak: *huť* — *síť* — *niť* — *nať* napsati? Přečteme si:

<i>hu</i>	\	/	<i>ť</i>
<i>chu</i>	\	/	<i>ť</i>
<i>nechu</i>	\	/	<i>ť</i>
<i>labu</i>	\	/	<i>ť</i>
<i>peče</i>	\	/	<i>ť</i>
<i>pamě</i>	\	/	<i>ť</i>
<i>obě</i>	\	/	<i>ť</i>

„Z toho poznáváme, že *ť* je znaménko pro hlásku *t*.“
 Pak skládají se složky:

<i>ko</i>	\	/	<i>ta</i>
<i>ni</i>	\	/	<i>ři</i>
<i>si</i>	\	/	<i>tá</i>
<i>u</i>	\	/	<i>lá</i>

to — pa — ni

si — to — va — ný

tu — kám

A když vše to probráno, přistupme ku článku, jenž zase nemalé obtíže maličkým činí.

„Maličký Otík ptal se maminky: Maminko, proč nosíme šaty? — Maminka řekla: Šaty člověka šatí.“

„Pověz mi ještě jednou, jak odpověděla matinka Otíkovi? Pamatujte si to.“

Otík šel do zahrady. Šel k oulu, a včela ho štípla. Najednou přiběhla služka a povídala matince: „Tvář Otíka otýká.“ Jak řekla služka? — Pamatujete, co prvé řekla matinka Otíkovi? — Šaty člověka šatí.

Neslyšíte, že by dvě slova v tom, co jsem řekl, byla si podobna? — Napiši je: Člověka šatí šaty. —

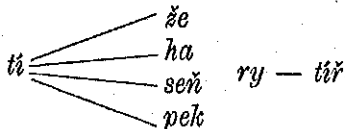
Co řekla služka? Nepozorujete, že i zde jsou dvě slova sobě podobna? — Napiši je; pak na tabuli stojí:

šatí — šaty
otíka — otýká

„Slyšte, přečtu vše, co na tabuli stojí.“ Pak čtu obě slova na levé hodně měkce, obě slova na pravé hodně tvrdě. „Čtete to tak s tabule, jak já jsem to četl.“

A když žáci dobře čtou, řeknu jim: „Stojí-li po **t i** neb **i** čte se měkce — stojí-li po něm **y** neb **ý**, čte se tvrdě. — Která pak hláska také jinak zní, postaví-li se za ní **i** neb **í** a jinak, stojí-li **s** y neb **ý**?

Čtete:

Hláska *č*.

„Otec dal svým dvěma synům zahradu; oni se měli o ní rozdělit. Nevěděli, jak dělit ji mají, zda-li podél nebo napříč. Otec řekl jednomu: „děl zahradu na děl.“

„Jak řekl otec synovi? Vyslovím to ještě jednou! Kdo z vás pozoroval, že dvě slovíčka tam sobě podobna jsou? Která

to jsou? *Podobně* znějí; zdaž znějí *stejně*? Stejně neznějí. My je také *podobně* napíšeme, avšak ne *stejně*."

děl — děl.

„Slyšte dále:

Jeden ze synů řekl, aby s dělením ještě počkali; ale druhý pravil „*Ne děle* než do *neděle*.“ [Učitel vyslov slovo rytmicky: *ne dě le.*]

„Opakujte to! co řekl druhý syn? Zda i zde někdo *podobně* slova slyšel? Pověz je! Znějí *stejně*? — Napíšeme si je *podobně*, ale ne *stejně*:

neděle — ne děle."

Pak dále:

„Pak řekl druhý: *dej* mi moje, *děj* se cokoli!“ Zda i v tomto *podobná* slova máme? — Opět je napíšeme!"

Každé dvě slov ať žáci ihned po napsání čtou, takže znají již čísti všech šest slov:

<i>děl</i>	<i>děl</i>
<i>ne děle</i>	<i>neděle</i>
<i>dej</i>	<i>děj</i>

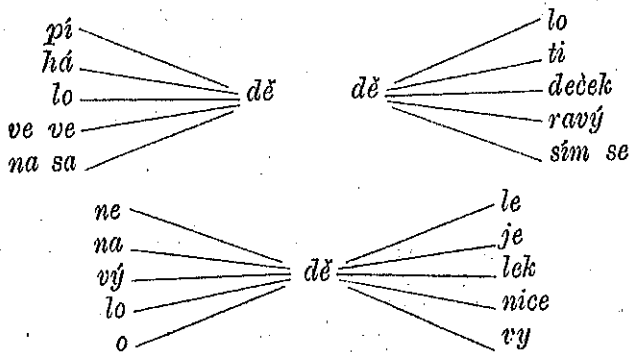
„Dívejte se dobře na ona slova po pravé straně. Něco as na nich vidíte, co na levých není! — Ano, vidíte tam nad *e* háčky.“

„Pozor! Budu čísti všechna slova na levé, pak všechna na pravé straně, zdaž také něco sluchem nepoznáte!“

Čtu pak *děl*, *ne děle*, *dej* hodně tvrdě, *děl*, *neděle*, *děj* hodně měkce. I žáci musí tak čísti. Když pak všech těch šest slov čísti byli se naučili, připiší ještě:

<i>o den</i>	<i>o děn</i>
<i>ne der se</i>	<i>do děr!</i>
<i>ale jděme,</i>	<i>ať dojdeme!</i>

Pak čtou žáci z následujících diagramů, a pak to i dle diktování piší:

Slyšeli, četli a psali jsme: *píďě, háďě, loďě*.

„*Loďě*“ — kolik jich jest? Zajisté více! Jak bychom řekli o jedné? *loď*.

O jedné kádi? kád.

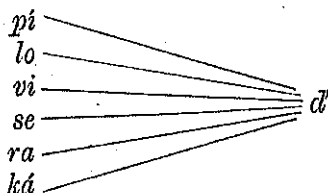
O jedné pídi? píď.

O jedné loďi? — *loď*; o jedné pídi — *píď*.“

„Pozor dejte!

Prvé psali jsme *loďě* takto: *loďě*. Řekneme-li „*loď*“, slyšíme-li pak ještě nějaké *e*? Ne, tedy nesmíme je psáti; umažu je. Čtete co zbylo: *loď*. Háček ten dá se blíže, skoro na poslední hlásku — *loď*. Čtete nyní: *loď*. Kdo dovede tak i *píď* napsati?“

Přečteme si:

„Z toho vidíme, že *ď* je znaménkem pro hlásku *ď*.“
Pak skládají se i složky:

há — ěa — ta *čas* *čá — bel*

čopani čo - bajě: ču - b! ču - b!

Když pak látka žákům podána a s nimi řádně propracována jest, přistoupíme dále.

„Otík, když věely ho popíchaly, naříkal; matinka mu řekla: „Zahradník dvěře do *zahrady zahradí!*“ Co řekla matinka? — Řekni mě jen poslední dvě slova: *zahrady — zahradí*. Co soudíš o nich: jsou si *podobná*? Znějí-li pak *stejně*?“

Pak dále:

„Otík a sestřička jeho dostali med; matinka je rozdělila. Otík jedl čerstvě, sestřička pomalu. Sestřička řekla: „Můj *dl* mě bude trvati *dyl*.“

„Jak řekla sestřička? Zda-li i v tomto slyšíš některá slova podobná? Jsou stejná? — Napiši je.

dl — dyl.

Pak dále:

„Otík přišel domů; něco řekl. Matinka mu nerozuměla, i řekla mu: „Co *díš*?“ „*Dím*, že je tu *dým*,“ řekl Otík. Co řekl Otík? Slyšito-li i zde některá slova podobná? . . . Napiši je.

dým — dím.

Na tabuli pak stojí:

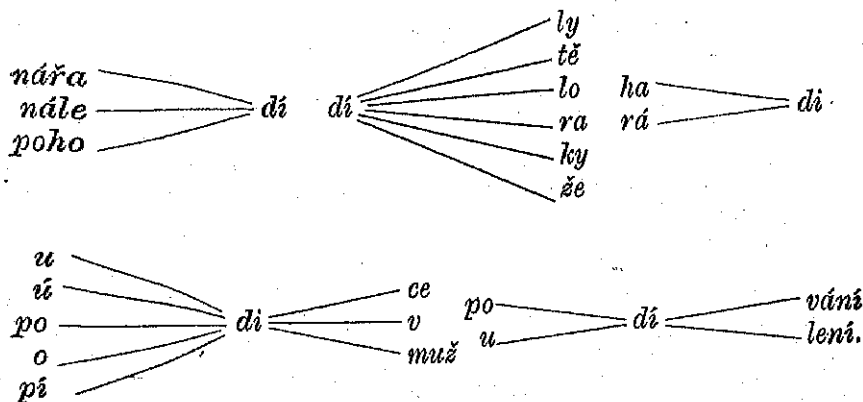
<i>děl</i>	<i>díl</i>
<i>dým</i>	<i>dím</i>

„Slyšte: přečtu vše, co jsem na tabuli napsal.“ Pak čtu obě slova v prvním sloupci hodně tvrdě, obě slova v pravo hodně měkce. „Čtete to tak s tabule, jak já jsem to četl.“

A když žáci dobře čtou, řeknu jim: „Stojí-li po *d* *i* nebo *í*, čte se *ď* měkce — stojí-li po *d* *y* neb *ý*, čte se *đ* tvrdě.“ —

„Které hlásky také tak?“

Čtete, pak píšete:

Stupeň druhý.

Těžší nastává nyní úloha — naučiti totiž žáky, aby psali a četli slova, v nichž skupeniny hlásek nacházíme. O své vůli nechal jsem věc tu ke stupni druhému, a myslím, že nikoli bez důvodů.

Mnozí myslí, že lehčí skupeniny souhlásek již hned v prvních cvičeních by cvičeny býti měly. Mnoho důvodů jest po ruce, abychom myšlenku tu vyvrátiti mohli:

1. Dá se dosti příjemně i na prvním stupni *bez skupeniny* učiti; ukázal jsem množství, veliké množství slov, jichž psaní žáky baviti bude.

2. Postup se usnadní a bude rychlejší. Děti nerady prodlívají u jednoho písmene dlouho; píše je na konec nedbale, nepozorně. Přivedme jim ke starým písmenům jedno nové, a hle, ony píší *všecky* pozorně.

3. Učení nabude podoby celkovité. Jak čtenář sezná, oddělil jsem slova této části v dosti přehledné skupiny; tak nedají žákům skupeniny souhlásek tolik namahání, budou-li jednu třicet až čtyřicetkrát psáti.

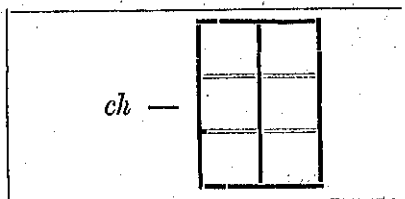
Jinak dělo by se naopak. Na příklad: Slovo přítel psal by žák při l, slovo přinos při n, příkaz při k, příhoda při h, příchod při ch, příjem při j, přívěsek při ě, příchut při t, příděl při d, atd. Jaké to roztržštění! Ve všech slovech psal žák při, a každé z nich u jiné hlásky. —

Rozdělil jsem pak celou látku takto:

Slova, v nichž jsou	dvě souhlásky, patřící ku	dvěma slabikám	I.
		jedné slabice	} II.
	tři souhlásky, patřící ku	dvěma slabikám	
		jedné slabice	
	čtyři souhlásky, patřící ku	dvěma slabikám	} IV.
jedné slabice			
pět souhlásek, patřící ku	dvěma slabikám	} V.	
	jedné slabice		

O způsobu, jak vyučovati se má, myslím, že není třeba dále zde promluvíti. Uvedu pouze kratinký výňatek.

Žáci znají již všechny hlásky. Není jim tedy nic neznámo; a přece i zde učiníme vyučování zajímavějším. Máme-li ukázati, jak *ch* s *r* se skládá, napíšme na tabuli:

a místo *rám* (obrazu) dosaďme psané:

ch - rám.

Tak i při *d - laň*; *k - řemen*.

A pravidlo stálé je zde to:

Vezměme slova, z nichž přední hlásku oddělíme-li, opět slovo smysl mající nám zůstane. Na těch ukazujme a pak teprve při ostatních.

I.

Slova, v nichž skupina souhlásek rozdělením v slabiky se ruší.

Odvod*), podvod; — podzim; — ovce; — barva, barbora, forma, myrta, obzor, odpor, podvečer, parno; — římsa; — lampa, larva, malba, odlom, odlev, olše, podlom, podloubí, perla, berla, šelma, velryba, želva; — balvan, durman, nápis, narcis, půlnoč, tepna, vápno, žernov; — bečka, fialka, kartáč, kobyłka, kočka, kolečko, kůlna, konvalinka, kopka, konvice, kosinka, kukačka, kulka, kolčava, lasička, lebka, muška, násadka, obálka, památka, pažitka, pecka, podkova, podnožka, polévka, pomůcka, poutko, povídka, půlka, ředkev, sopka, tobolka, topárko, úžovka, venkov; — heřmánek, nocleh, obsah, pohovka, varhany; — charpa, chodba, kachna, obchod, oddech, odchod, plachta, pochva, valcha; — jařmo, ječmen, jídelna, majka, objem, odboj, rejsek, vejce; — medvěd, odměna, šalvěj; — podsín, — parník, poutník, slunečnice; — ještěrka, obtíž; — anděl, odpověď; — dívka, oddíl.

*) Sestavil jsem slova tato tak, aby každý mohl jich i při užití na prvním stupni hned naléztí. Slova patřící k též hláscce jsou oddělena.

II.

A. Skupina dvou souhlásek, jež k téže slabice patří.*)

Skupiny hlásky *l*.

- s** — slad, sládek, sláma, slavník, sláva, slanina, slaneček, slavík, slatina; sled, slez; slib, slina, slíva, slípka; slon, slovo; sluch, slupka, slupina, slunce, služba; — sesle, jesle, housle, výslech; mysl, úmysl, máslo, beslo, veslo; **)
- z** — zlato; zle; zlo, zloba, zloděj, zlosyn, zločin, zloboh; — kouzlo.
- ž** — žlab, žláza; žluč, žluť, žluva, žlutek; — vyžle;
- c** — clo, záclona;
- č** — článek; člen; člověk; člun;
- k** — kladivo, kláda, klas; klec, kleč, klen; klíč, klib, klín, klika, kloub, kloc; klus, kluk; — úklad, základ, výklad, podklad, poklad, náklad; oklika, záklíka; poklona, poklop.
- h** — hlad, hlava, hlas, hlásný, hladí; hled; hlína, hlíza; hloh, hlomoz; hluk; — oihla, jehla, věhlas; obled, pohled; jáhly.
- ch** — chlad, chlap, chlapec; chlív, chléb; chlun, chlup;
- d** — dláto, dlaň; dle; dluh; — povídla, podíaha, sedlák; vedl, jedle, nudle, vidle; vidlice, mědlíce; bělidlo, divadlo, sádlo, sedlo, mýdlo, bydlo, jídlo, bidlo, sídlo.
- t** — tlama, tlapa; tlupa, tlukot; — pytlák; pytle;
- b** — blázen, bláto; blecha, bledý; blín; bluma, bloud; — oblázek, oblak; oblek; obloha, jablon; oblouk.
- p** — pláč, plamen, pláň, plápol, plat, plaz, plavba, plavec; piece, plech, ples, plemeno, pleš, pleť, pleva; plíce, plyn; plot, plocha; pluh, pluk; — náplav, poplach, záplata; neplecha; teplo.
- m** — mlat, mláto, mládí; mléko; mlýn, mlynář; mlok; mluva; — omluva, pomluva, výmluva; země.
- v** — vláha, vlach, vlákno, vlak, vlas; vločky; vlečka; — povlak; povlek; šavle.

Skupiny hlásky *r*.

- s** — sráz; srub; osrdí; sr-dec.
- š** — šrot; šroub; šram, šramot, šrák.
- z** — zráda, zrak.
- ž** — žrout; žravec, žralok.
- k** — krahujec, kraj, krajíc, krajina, krajky, král, králik, krám, kráva, krása; krev, krejčí; krocan, kroj, krok, kroupa, krov; kruh, krůpěj, krupice, kroužek; — cukr, okrasa, pokraj; okres; pokryvač; úkrop, výkrop, soukromí.

*) Hlásky *l*, *r*, *ř*, *s*, *š*, *z*, *ž*, nejčastěji vyskytají se v takých skupeninách. Proto rozdělena látka na pět skupin: *l*, *r*, *ř*, *s*-*š*, *z*-*ž*. Zde pak nehleděl jsem již ku rozdělení stupně prvního.

**) š-lak, šlem, šle; mašle.

- h** — hra, brábě, hrad, hrana, hranice, hrách, hrachovina, hráz, hráč; hrob, hrom, hrot, bromada, hrouda; brušeň, hruška; — ohrada, zahrada, pohrabáč, výhra; ohryzek; — hrdlo.
- ch** — chrám, chrapot, chrup; ochrana.
- d** — drak, dráha, dráp, drát; drobek; drůbež, druh; — jádra, sádra, bedra, vydra; vědro, jádro; podruh.
- t** — trám, tráva, trakař; trubač, trubka; trouba; — potrava, útrata, játra; patro, nitro, jitra, jitrocel, otrok, futro; výtrus.
- b** — bra-tr, brada, brána, bradavice; brejle; brok, brod, brouk, brus; — obrana, obrat, obraz, zábradlí; žáby; ubrus; žebro; zubr.
- p** — práce, práh, praha, prak; prám, pramen, prapor, pravice, právo, pravda; pres; prodej, prohra, proměna; pronevěra, protěž, protiva, provaz, prorok; prouha, proužek, proutek; pruh, příkop, průlom, průřez, průvod, prut, pružina; — oprava, výprava, poprava, kapradí, oprať; popruh; kapr, pr-kno.
- v** — vrána, vrabec, vrah; vrub; — vývrat, kolovrat.
- m** — mrak, mrav, mravenec, mráz.
- f** — kafr, šafrán;
- g** — granát, groš, grešle.

Skupiny hlásky ŕ.

- z** — zřím, zřídlo; zření, zřetel.
- k** — křeček, křen, křemen; křída, křik, křivka, křivonoska, křís, kříž, křivda; pokřik.
- h** — hřeb, hřib, hřiva, hřích, hřibě; pohřeb, výhřev.
- ch** — chrup! — vchřice.
- d** — dřevo, dření, dřež, dřeň; dříví, dřímota.
- t** — třásak; tříslu; — tetřev, potřeba, pověť, patří.
- b** — břeh; břich, břinkot; nábreží, žebřík.
- p** — přehled, přehrada, přechod, přepis, předpis, převoz, převrat, předpověď; příhoda, příhrada, příchod, příchut, příjem, příkaz, příklad, příklop, příkop, příkoří, příkrov, příloha, příměří, příměru, přínos, případ, přips, přípona, přípověď, příprava, příprež, příroda, přísaha, přísada, příslibení, příšera, přítel, přítěž, přítok, příval, příze, přízemí, přízrak, příčina; — vepř, pepř; napříč, kopriva.
- v** — vřava; vřelý, vřed, vřetenno.
- m** — mříž; mření.

Skupiny hlásky s.

- st** — stan, stavidlo, statek, stavba; step, steh, stehno, stéblo; stoh, stojan, stodola, stoka, stoklasa, ston, stopa, stopka; stůl, stulík; — cesta, hlísta, nevěsta, postava, pusta, ústa, ústav, výstava, kapusta, chrástavec; kostel, plástev, podoustev, postel, mústek, šesterák; město, pěstoun; prostor, těsto,

- vlastovka; přístup, postup, ústup, přestupek; pastýř, prostý; —
 chroust, pokost, dost, píst, ratolest, růst, půst; trest.
- st** — kopist, lest, lítost, nenávisť, pěst, pověst, radost, slast, trest,
 vlast, zlost, žalost, pevnost, pilnost; — stěna; pustina, stín,
 náměstí, rozcestí, ústí, zápěstí.
- sk** — skála, skoba, skot, skořice, skořepina; deska, houska, liska,
 lyska, přeska, miska, vráska, láska, tříška, treska, plískanice,
 úskalí, prskavka; poskok, trosky, pryskýř; — blesk, pysk,
 lesk, otisk, prask, stesk, stisk, trysk, vodotrysk, výprask,
 netřesk, pisk, lusk, potlesk, vřesk.
- sch** — schod.
- sm** — smysl, nesmysl, smyčec, smíšek, posměch.
- su** — snop; nesnáze, česnek, osnova, vesna; sněžka, sněť, snímek,
- sp** — spála, spása, spár, spánek; spěch.
- sv** — sval, svár, svaz; svět, svědomí; svíce, svízel, svižník, svi-
 táni; — osvěta; posvícení, úsvit.
- sb** — sbor, sběh; kresba.

Skupiny hlásky š.

- št** — štoudev; pošta; lišta; apoštol, poštołka.
- šť** — svišť, plášť; tloušť; — stáva, košťál, pišťala, vřešťan; štěp,
 štěpina, štětina, štětka, kleště, koště, oštěp, pojištění; štika,
 štir, štit, voštiny; šfovik.
- šk** — škola, škoda; šiška, taška, liška, myška, výška, tlouška,
 muška; ůško;
- šp** — špína; špek;
- šv** — švagr; šveholení, švéda; švihák, švýcary; višně, třešně.

Skupiny hlásky z.

- zd** — jezdec, jízda, ozdoba, nezdoba, zdola.
- zb** — jízba, nezbeda, zboží.
- zm** — zmatek, zmar, změna.
- zv** — zvuk, zvěř, zázvor; přízvuk.
- zk***) — úzký, kluzký; stezka, pomlázka, zkáza, zkouška.
- zp** — zpěv, zpět.

Skupiny hlásky ž.

- žb** — žbán, žber; žižba, dlažba, služba.
- žd** — ždímá; dláždění.
- žv** — žvanec, žvýká.
- žm** — pižmo; žmolec.
- žd'** — hlemýžď.**)

*) Sem patří pravopisné cvičení: rozkol, roztoč, rozkoš (zní co sk.)

**) Pravop. cvičení: nožka, nažka, dlážka, stužka, tužka, porážka, stružka,
 družka, podrážka.

Skupiny hlásek rozliěných.

- d** — dcera, dveře, dno; bedna, ledví, ledvina, poledne, sedm.
h — hvězda; hvízdá, bahno, jehně, ohnisko.
ch — chmel; chvíle, chvoj, chvost, chvála; pochvala; výchvala.
j — jmelí; rorejs.
k — kmen, kmet, kmín; kniha, kníže, knot; květ, kvítek, kvíčala.
l — lhář.
m — mnich; mšice.
n — bažant.
p — pšenice; pták.
r — kord, rmen, rmut, rtuť, rvač; terč, žerď, žert.
t — tvář, tvaroh, výtvar, kotva; tkadlec, zátka; kotník, plátno,
v — [zní někdy co f:] včera, včela, vehod, děvče; vdech, vděk, vnuk.

B. Skupina souhlásek tři, jež rozdělením v slabiky se ruší.

- (r)** — krkavec, krkonoše, mrkev, mrva, nevrlost, paprsek, prha, návrší, sršeň, úmrtí, zrno, brčál, osrdí, krmě, vrtoch, vrchol, vrkot.
(l) — plný, pamlsek, bavlna; zrcadlo.
(r) — rozbroj, rozhraní, rozprava, angrašt;
(l) — obklad, obsluha, podklad, předmluva, rozhled, rozmluva, velbloud; rozkvět; podskalí, polštář.*

III.

A. Skupina tři souhlásek, jež k téže slabice náleži.

- [r]** — brk, hrb, chrt, krb, krk, krs, krt, srk, erk, srn, trn, trs, vrch, vrh, vrz, vrk, trh; chatrě, návrh, pokrm, povrch, příkrm, přítrž, průtrž, úhrn, vyvrt, pahrb, mudrc.
[l] — klk, vlk, pleh, plž.
str — sestra, straka, nástraha, strana, strašák, strava, stroužek; struna, bystrý, nástroj, ostrov, postrach, přestrojení, přístroj, prostranný, straň, strast, stráž, stroj, strom, strop, soustrub;
stř — stříbro, ostří, ostřice, středa, střela, střevo, jestřáb, ostříž, střed, výstřel, střep, stříh, střík, střež, prostředek,
skr, skř — skříně, skřípec, skřípenina, skřivan, skřek, skryš;
skl — sklo, sklenice, sklad, sklář, sklep.
zd — pouzdro, mázdra, pozdrav, zdroj; zdvořilý, zdvíž; prázdno;

* Celé II. B. možno sloučít s těmi kterými odbory II. A; „obklad“ sloučí se skupeninou hlásky l atd.

stůra, stvol, svlačec, třtina, návštěva, štvání, zpráva, povzbuzení,
povzdech, povzlet, vzrůst, schránka, stvol, svrab, škrob,
škvár, škvor, šprým, třpyt, vzdor, vzduch, vzkaz, vztek,
zbraň, splav; msta, pomsta.

B. Skupina souhlásek čtyř, jež rozdělením v slabiky se ruší.

[r]—trpký, potrpký, skrček, smrčina, strmacený, strniště, svršek,
tvrdý, hrnětí; prehlý.

[l]—šplbání;

C. Skupina souhlásek pěti, jež rozdělením v slabiky se ruší.

Zmrzlý, skrblý, vrstva.

IV.

A. Skupina souhlásek čtyř, jež k téže slabice patří.

Hrsť, smrk, smrž, strž, srst, škrt, tvrz, trst, postrk, nástrk,
vzhled, pstruh.

B. Skupina souhlásek pěti, jež rozdělením v slabiky se ruší.

Skvrna, čtvrtek, náprstník, tvrdka.

V.

Skupina souhlásek pěti:

Smršť.

Handwritten signature or mark

OBSAH.

Čtení a psaní.		Strana
I. Úvod dějepisný		7
II. Všeobecné vysvětlení		10
III. Všeobecné při čtení a psaní		11
Stupeň první.		
Hláška <i>i, í</i>		15
" <i>u, ú, ů</i>		17
" <i>o</i>		19
" <i>a, á</i>		21
" <i>e, é</i>		23
Dvojhláska <i>ou</i>		25
Hláška <i>m</i>		27
" <i>p</i>		28
" <i>b</i>		30
" <i>f</i>		32
" <i>v</i>		33
" <i>t</i>		34
" <i>đ</i>		36
" <i>s</i>		39
" <i>š</i>		41
" <i>z</i>		43
" <i>ž</i>		45
" <i>c</i>		47
" <i>č</i>		49
" <i>r</i>		51
" <i>ř</i>		53
" <i>l</i>		55
" <i>n</i>		58
" <i>k</i>		61
" <i>h</i>		65

	Strana
Hláská <i>ch</i>	68
" <i>j</i>	70
" <i>ě</i>	72
" <i>ň</i>	74
" <i>ť</i>	77
" <i>ď</i>	80

Stupeň druhý.

I. Slova, v nichž skupina souhlásek rozdělením v slabiky se ruší	85
II. A. Skupina dvou souhlásek, jež k této slabice patří	86
B. Skupina souhlásek tří, jež rozdělením v slabiky se ruší	89
III. A. Skupina tří souhlásek, jež k téže slabice náleží	89
B. Skupina souhlásek čtyř, jež rozdělením v slabiky se ruší	90
C. Skupina souhlásek pěti, jež rozdělením v slabiky se ruší	90
IV. A. Skupina souhlásek čtyř, jež k téže slabice patří	90
B. Skupina souhlásek pěti, jež rozdělením v slabiky se ruší	90
V. Skupina souhlásek pěti	90

